

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
Filozofická fakulta
Katedra politologie a evropských studií

Nikola Zahnašová

**Proměny vztahu Velké Británie k Evropskému
společenství za vlády Margaret Thatcherové**

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí bakalářské diplomové práce: Mgr. Dan Marek, Ph.D., M.A.

OLMOUC 2009

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou diplomovou práci vypracovala samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 30. června 2009

OBSAH

ÚVOD	1
1 MODEL Y A TEORIE EVROPSKÉHO INTEGRAČNÍHO PROCESU	5
1.1 Nadnárodní model integrace	5
1.1.1 Federalismus	6
1.1.2 Funkcionalismus	6
1.1.3 Neofunkcionalismus	7
1.2 Mezivládní model integrace	8
1.2.1 Liberální intergovernmentalismus	9
1.2.2 Teorie režimů	9
2 VELKÁ BRITÁNIE A EVROPSKÁ INTEGRACE DO ROKU 1979	10
2.1 Role Velké Británie v prvních poválečných integračních snahách	10
2.2 Velká Británie a Evropa od ESUO po plné členství	11
2.2.1 Evropské společenství uhlí a oceli	11
2.2.2 Evropské hospodářské společenství (EHS) vs Evropská zóna volného obchodu (EFTA)	12
2.2.3 Britská cesta do EHS	13
2.3 Velká Británie v letech 1973-1979 – od vstupu do ES po nástup Margaret Thatcherové	15
2.3.1 Labouristická vláda Harolda Wilsona 1974-1976	15
2.3.2 Labouristická vláda Jamese Callaghana 1976-1979	16
2.4 Nástup Margaret Thatcherové	16
3 BRITSKÝ ROZPOČTOVÝ PROBLÉM	17
3.1 Podstata problému	17
3.2 1. fáze aneb Od Štrasburku po Brusel (06/1979 – 05/1980)	18

3.3	2. fáze aneb Od Stuttgartu po Brusel (06/1983 – 03/1984).....	20
3.4	Fontainebleau aneb Konečné řešení britského rozpočtového problému.....	20
4	JEDNOTNÝ TRH.....	22
4.1	Společná obchodní politika	23
4.2	Společná zemědělská politika (CAP)	25
4.3	Sociální politika	28
5	HOSPODÁŘSKÁ A MĚNOVÁ UNIE (EMU).....	30
5.1	Velká Británie a EMU před nástupem Jacquese Delorse.....	31
5.2	Delorova Komise	32
6	SPOLUPRÁCE V OBLASTI ZAHRANIČNÍ POLITIKY A OBRANY	36
	ZÁVĚR.....	38
	PRAMENY A LITERATURA	42
	PRAMENY	42
	LITERATURA.....	42

ÚVOD

Pro politiku Spojeného království byl vždy charakteristický důraz na suverenitu a nezávislost. Žádostí a následným vstupem do Evropského společenství v roce 1973 ale byla politická reprezentace Velké Británie nucena přijmout podmínky, které již v té době očividně nebyly v souladu s její tradičním pojetím mezivládní spolupráce. 80. léta však byla obdobím, kdy byly všechny důležité evropské politiky ještě ve stádiu formování. Velká Británie v té době jako jeden z největších členských států měla velký potenciál ovlivnit podobu Evropského společenství takovým způsobem, aby se alespoň přiblížilo té organizaci, které se stala v roce 1973 členem.

3. května letošního roku to bylo přesně třicet let ode dne, kdy do křesla ministerského předsedy Velké Británie usedla žena. Margaret Thatcherová byla první ženou zvolenou do čela britské Konzervativní strany, byla první britskou ministerskou předsedkyní a dnem, kterým se rozloučila s adresou 10 Downing Street, se stala také nejdéle úřadujícím premiérem v historii Velké Británie.

V této práci tedy budu pohybovat v časovém horizontu let 1979 až 1990, jenž kopíruje tři volební období, po která stála Margaret Thatcherová v čele britské vlády, a zaměřím se výhradně na její zahraniční politiku v souvislosti s britským členstvím v Evropském společenství. Mým cílem je především zjistit jakým způsobem a do jaké míry ovlivnila politika a osobnost britské premiérky celkový vývoj a směřování evropské integrace v rámci jednotlivých politik a také jak se projevila ve vztazích členských států k samotné Velké Británii.

V práci budu testovat následující hypotézy: Během prvního volebního období v letech 1979-1983 byla Margaret Thatcherová pověstná svým nekompromisním přístupem v prosazování národních zájmů Velké Británie na evropské půdě. Na summitu Evropské rady konaného ve Fontainebleau v červnu roku 1984 však byla překvapivě ohlášena změna negativistické politiky. Názory na tento obrat se různí. Mým příspěvkem do diskuze je tvrzení, že tato náhlá změna nebyla motivována opravdovým zájmem o rozvoj evropské integrace, ale pouze snahou zakrýt obavy z možné hospodářské izolace Británie, která by nastala v případě, že by Británie ve Společenství prosazovala minimalistický přístup. Zároveň se pokusím dokázat, že i přes dlouhodobě uznávanou britskou tradici zahraniční politiky založenou pouze na principu mezivládní spolupráce a volných obchodních vazeb, měl způsob

vyjednávání britské premiérky na evropské úrovni, její agresivní taktika, neochota ke kompromisům, arogance k partnerům a neustálé blokování evropského integračního procesu. vinu na tom, že se na konci 80. let Velká Británie ocitla ve většině oblastí izolována. Přestože tato ostrovní země za dobu svého působení v Evropském společenství nikdy nehrála příliš aktivní nebo pozitivní roli, přístup Margaret Thatcherové by postavení Británie v evropském kontextu ještě mnohem zhoršil.

Současně s těmito hypotézami se také pokusím zodpovědět několik otázek. Ovlivnila vůbec britská vláda pod vedením Margaret Thatcherové vývoj evropské integrace nějakým pozitivním způsobem? Bylo vůbec možné udržet tolik proklamovanou britskou suverenitu po tom, co Británie v rámci *acquis communautaire* přijala tolik závazných směrnic a nařízení? Jaké důsledky by pro Británii měl ten tolik obávaný vícerychlostní model integrace?

Z metodologického hlediska bude má práce analýzou jednotlivých evropských iniciativ, v nichž zdůrazním roli nejen Velké Británie jako členského státu, ale především úlohu, kterou v souvislosti s jejich formováním hrála sama britská ministerská předsedkyně. Využiji tedy metodu indukce, kdy jednotlivé politiky nejprve představím a teprve poté mohu zhodnotit, zda se mi podařilo obhájit mé hypotézy a zodpovědět na položené otázky.

Téma historie evropské integrace je na materiály velmi bohaté. Existuje velmi mnoho historiků, politologů i politiků, kteří také chtějí přispět svým úhlem pohledu. Těmi nejvýznamnějšími jsou podle mého názoru Desmond Dinan a Christopher Preston. Zatímco Dinan se ve svém díle *Closer Union?: An Introduction to the European Community* věnuje evropské integraci z hlediska jejího historického vývoje, Preston je zaměřen spíše na samotný proces rozšiřování Společenství. Z českých autorů jsou na toto téma největšími odborníky zajisté Petr Fiala a Markéta Pitrová z Madarykovy univerzity, jejichž monografie *Evropská unie* je pravděpodobně tím nejlepším komplexním přehledem jak historie evropské integrace, tak vývoji politik Společenství a institucí. Právě toto dílo bylo i pro mě tím stěžejním. John W. Young, jehož publikace *Britain and European Unity*, stejně jako *An Awkward partner* Stephena George a již zmíněná *Ever Closer union* Desmonda Dinana nahlíží na historii evropské integrace z jiného hlediska. Young a George se zaměřují přímo na roli Velké Británie v integračním procesu, přičemž Young je k premiérskému období Margaret Thatcherové o mnoho kritičtější než George. George se také více zajímá o vliv světové politiky na Evropské společenství. Velmi užitečným zdrojem informací

pro mě byly paměti samotné Margaret Thatcherové *Roky na Downing Street*, jelikož jsem mohla porovnat její náhled na problémy s těmi, kteří o nich poté pojednávají ve svých knihách. Dílo Hynka Fajmona *Margaret Thatcherová a její politika* vychází z velké části právě z pamětí samotné premiérky. Mimo to nabízí velmi přehledný náhled na fenomén thatcherismu a také na postoj k měnové politice Margaret Thatcherové a její vlády. Autentické rozhovory a projevy premiérky na webových stránkách Margaret Thatcher Foundation byly skvělým materiálem.

Problematika vývoje evropské integrace je velice komplexní záležitostí a lze na ni pohlížet z různých možných úhlů. V souvislosti s následným členěním mé práce musím podotknout, že jsem se při studiu materiálů většinou setkávala pouze s jedním z nich. Odborníci, kteří se historii evropské integrace intenzivně věnují, svá díla rozdělují do určitých časových úseků – ty se u každého autora různí. Já jsem si však pro svou analýzu zvolila členění podle toho, jakou měrou se na jednotlivých iniciativách Margaret Thatcherová podílela. Z důvodu omezeného rozsahu práce jsem se soustředila především na ty oblasti, na jejichž formování měla premiérka největší zájmy. Má práce je tedy členěna do šesti hlavních oddílů, přičemž kapitoly 3, 4, 5 a 6 se týkají právě samostatných evropských politik. První kapitola, která se věnuje základním modelům evropského integračního procesu, slouží především jako teoretický úvod do tématu. Vysvětluje hlavní teorie a principy, na základě nichž se poté Společenství v jednotlivých etapách vyvíjelo. Každá ze dvou podkapitol je určena jednomu z hlavních paradigmat. Druhá kapitola je zaměřena na to, jak (a jestli vůbec) se od druhé světové války, kdy se v Evropě objevily první návrhy na evropské sjednocení, změnil britský přístup k integračním aktivitám na evropském kontinentu. Její jednotlivé části se orientují na vztahy Velké Británie k procesu evropského sjednocovacího procesu od první federalistických hnutí aktivizujících se hned po skončení druhé světové války až po plné členství Británie ve Společenství. Třetí, čtvrtá a pátá kapitola se týkají ekonomických a hospodářských iniciativ a jsou chronologicky seřazeny od nástupu Margaret Thatcherové do úřadu po jeho opuštění. Obsahem třetí kapitoly je již známý britský problém příliš vysokých příspěvků do evropského rozpočtu a metody, pomocí jichž se jej premiérka pokoušela řešit. Čtvrtá kapitola se dotýká jednoho z hlavních motivů vzniku Evropského společenství vůbec, čímž je jednotný trh. Vysvětluje, jakým způsobem byl tvořen a jakou pozici zastávala při jednáních Margaret Thatcherová. Součástí této kapitoly i jednotného trhu jsou i Společná zemědělská politika a perspektivy sociální

politiky na evropské úrovni. Předposlední část mé práce pojednává o Hospodářské a měnové unii, která by měla být přímým důsledkem vzniku jednotného trhu. Poslední kapitolou je potom pojednání o Evropské politické spolupráci, jež byla předstupněm Společné zahraniční a bezpečnostní politiky ve Smlouvě o EU.

1 MODELÝ A TEORIE EVROPSKÉHO INTEGRAČNÍHO PROCESU

Evropský kontinent byl po staletí zmítán neustálými válkami a ozbrojenými konflikty, proto se již od dob středověku filozofové a učenci zabývali představou určité formy spolupráce evropských států, aby bylo možné zajistit na kontinentu stabilitu a mír. Toto úsilí ještě vzrostlo po dvou světových válkách, které evropský kontinent doslova srazily na kolena. Již na konci 40. let 20. století spatřily světlo světa první reálné koncepce spolupráce národních států, jejichž počet postupně stoupal v závislosti na reálném vývoji evropského sjednocování. V souvislosti se vzrůstající komplikovaností celého procesu brzy vyvstala potřeba klasifikovat základní alternativy integrace a stanovit cíle, jichž by mělo být v tomto kontextu dosaženo, což vedlo ke vzniku základních integračních modelů (paradigmat) následně sloužících jako základ vývoje moderních teorií.

Paradigmata mají původ v teoriích mezinárodních vztahů a jsou členěna v závislosti na charakteru a postavení národního státu a případnému zásahu do jeho suverenity. Podle tohoto kritéria jsou integrační modely rozděleny do dvou základních skupin: první je tvořena nadnárodním (supranacionálním) paradigmatem, jehož podstatou je existence společných evropských orgánů disponujících pravomocemi nad rámec národních států, čímž dochází k oslabování suverenity; jejím protipólem je mezivládní (intergovernmentální) model, jenž v rámci evropské spolupráce naopak usiluje o zachování veškerých atributů suverénního národního státu.¹

Jelikož je integrační proces v permanentním vývoji, objevují se neustále nové a nové teorie, které se navzájem doplňují, prolínají nebo vyvracejí. Pro mou práci je však toto rozdělení dostačující, tudíž z něj budu dále vycházet.

1.1 Nadnárodní model integrace

Po skončení druhé světové války bylo hlavním cílem evropských států zabránit vzniku dalšího světového konfliktu. Objevovaly se názory, že příčinou obou válek byly národní státy² a že by tedy nejlepším řešením bylo vytvoření jakési nadnárodní

---

¹ FIALA, Petr – PITROVÁ, Markéta: *Evropská unie*. Brno 2003, s. 12.

² HEYWOOD, Andrew: *Political Theory: An Introduction*. London 2004, s. 118.

struktury, která by jednání států nejen kontrolovala, ale zároveň nejlépe sloužila realizaci jejich národních zájmů. V rámci supranacionálního modelu existovalo mnoho pohledů na to, do jaké míry by měla být suverenita národních států omezena a delegována na společnou instituci, v jakých oblastech by se tak mělo stát a jaké motivy by státy měly vést k odevzdání části své svrchovanosti. Konečný cíl byl však společný: evropská politická unie.³

Navzdory komplexnosti a vzájemnému prolínání koncepcí lze určit tři základní supranacionální proudy: federalismus, funkcionalismus a neofunkcionalismus.

1.1.1 Federalismus

Federalisté vnímají svět podobně jako realisté, ale rozhodně s jejich modelem uspořádání mezinárodních vztahů nesouhlasí. Kritizují především pojetí národního státu jako držitele veškeré suverenity a jediného relevantního aktéra v systému, kde prosazování národních zájmů vede k nebezpečí střetu se sousedními státy.⁴ Pro federalisty je tedy jedinou zárukou míru odstranění systému svrchovaných států a jejich sloučení pod nadnárodní politické centrum na základě dohody mezi subjekty a nadnárodním centrem. „*Předmětem dohody je definování oblastí, v nichž státy delegují svou suverenitu na vyšší úroveň*“.⁵

Federalismus se rozšířil ve 40. letech skrze odbojová hnutí, která volala po vytvoření evropského federativního státu. Snahy o společnou federalistickou platformu vyvrcholily v květnu 1948 na kongresu v Haagu, nicméně v této době již byl znovu obnoven systém národních států, takže kongres skončil velkým federalistickým zklamáním.⁶

1.1.2 Funkcionalismus

Přestože autor funkcionalistického konceptu David Mitrany uvádí jako příčinu válek nacionalismus, odmítá federalistický koncept připoutání států na základě mezinárodní smlouvy, stejně jako myšlenku regionálních federací. Podle jeho slov

---

³ FIALA, P. – PITROVÁ, M.: c. d., s. 13.

⁴ WAISOVÁ, Šárka: *Úvod do studie mezinárodních vztahů*. Plzeň 2005 s. 39-40.

⁵ FIALA, P. – PITROVÁ, M.: c. d., s. 14.

⁶ CRAM, Laura: *Integration theory and the study of the European policy process*. In: RICHARDSON, Jeremy (Ed.): *Power and Policy-Making*. Routledge 1996, s. 52.

nacionalismus na národní úrovni nesmí být vystřídán nacionalismem na regionální úrovni – je tedy nesmyslné navázat spolupráci mezi státy na teritoriálním základě.⁷

Funkcionalismus prosazuje integraci na základě tzv. aktivního organického vývoje. Navrhoval vytvoření celé řady samostatných organizací, z níž každá by měla na starosti jednu specifickou oblast. Příмым důsledkem funkcionalismu je tzv. větvení – úspěšná spolupráce v jedné oblasti poté vytvoří příznivé podmínky pro spolupráci v dalších oblastech.⁸ Čím více oblastí bude takto převedeno pod nadnárodní tělesa, tím méně budou národní státy schopné nezávislé akce.⁹

1.1.3 Neofunkcionalismus

Neofunkcionalismus Ernsta Haase je nevlivnější teorií spadající pod nadnárodní model integrace, jež byla do poloviny 60. let její dominantní teorií. Zásadním znakem, který jej odlišuje od funkcionalismu, je teritoriální rozměr spolupráce – zatímco Mitrany jej odmítá, pro Haase je základní jednotkou analýzy. Prosazuje regionální spolupráci a přestože vnímá národní stát převážně negativně, uvědomuje si, že je přirozenou součástí integračního procesu.¹⁰

Klíčový pojem Haasovy teorie však vychází z Mitranyho pojmu větvení, který byl neofunkcionalisty rozpracován a dnes je znám pod názvem „spillover effect“ neboli efekt přelévání. Jeho podstatou je samovolné a plynulé rozšiřování integrace.¹¹ Neofunkcionalismus rozlišuje dva typy spilloveru: prvním je *funkční spillover*, kdy integrace v jedné oblasti vyžaduje harmonizaci politik v na ní navázané oblasti, čímž se další integrace stává nevyhnutelnou.¹² Hlavní roli zde hrají zájmové skupiny a jejich transnacionální vazby. Druhým typem je *politický spillover* projevující se postupným přesunem suverenity národních států směrem k nadnárodní struktuře.¹³

Hlavními aktéry integrace jsou národní elity a především nadnárodní aktéři, jež Haas je nazývá „motorem integrace“. Zatímco Mitrany varuje před snahou

---

⁷ CRAM, L.: c. d., s. 53-54.

⁸ Tamtéž, s. 58.

⁹ BACHE, Ian – GEORGE, Stephen.: *Politics in the European Union*. Oxford 2006, s. 6.

¹⁰ FIALA, P. – PITROVÁ, M.: c. d., s. 15.

¹¹ DRULÁK, Petr: *Teorie mezinárodních vztahů*. Praha 2003, s. 82

¹² BACHE, I. – GEORGE, S.: c. d., s. 10.

¹³ FIALA, P. – PITROVÁ, M.: c. d., s. 16.

nadnárodních institucí využít integrace k posilování vlastní moci, podle Haase jen tak může dojít k prohlubování integrace.¹⁴

Nefunkcionalistická teorie byla v praxi využívána od počátku evropské integrace při vzniku ESUO i v přechodu k ES. Krize v polovině 60. let však přinesla opět nový nástup modelu, ve kterém jsou hlavními aktéry suverénní státy.

1.2 Mezivládní model integrace

Intergovernmentální model evropské integrace převzal úlohu hlavní integrační teorie poté, co se projevila neschopnost členských států dosáhnout dohody a zároveň převaha národních zájmů nad zájmy Společenství. Hlavním předpokladem mezivládní spolupráce je „*nedotknutelnost suverénního postavení národních států a jejich vlád*“.¹⁵ Suverénní stát je opět hlavním aktérem, jeho primárním zájmem je bezpečnost a zásahy do oblasti zahraniční politiky a obrany jsou minimalizovány.¹⁶ Spolupráce mezi jednotlivými státy je realizována prostřednictvím smlouvy nebo na platformě mezinárodní organizace – vždy se ale jedná jen o institucionalizaci kooperace suverénních subjektů, tudíž je nepravděpodobné, že by došlo k úplné politické jednotě. Státy se zavazují smlouvou v naději, že z ní vyplynou strategické nebo ekonomické výhody.

Od poloviny 60. let se některé proudy pokoušely transformovat Společenství do mezivládní podoby, což bylo podpořeno institucionalizací jednání Evropské rady v polovině 70. let. Stanley Hoffmann dodává, že v oblastech výlučného národního zájmu již národní vlády nebyly dále ochotny spokojit se s kompenzací svých ztrát zisky v jiných oblastech – příkladem je situace Velké Británie v době jejího vstupu do ES – problém s vysokými příspěvky do rozpočtu a nevýhodnost Společné zemědělské politiky měly být kompenzovány přístupem na společný trh.¹⁷

Mezivládní paradigma je modelem velmi komplexním a zahrnuje mnoho odlišných pozic. Zde se blíže zaměřím pouze na koncepci liberálního intergovernmentalismu Andrewa Moravcsika a teorii režimů Roberta Keohana.¹⁸

---

¹⁴ CRAM, L.: c. d., s. 56.

¹⁵ FIALA, P. – PITROVÁ, M.: c. d., s. 17.

¹⁶ CRAM, L.: c. d., s. 60.

¹⁷ Tamtéž, s. 61.

¹⁸ FIALA a PITROVÁ obě tyto teorie řadí pod teorie vzájemné závislosti. Viz FIALA, P. – PITROVÁ, M.: c. d., s. 18.

1.2.1 Liberální intergovernmentalismus

Na počátku 90. let se koncepce liberálního intergovernmentalismu stala vedoucí teorií evropské integrace. Moravcsik kritizuje neofunkcionalismus za to, že přeceňuje význam nadnárodních aktérů – on rozhodující faktory vidí ve vnitřní politice států, kde se vytváří pozice vlád před jednáním na evropské úrovni.¹⁹

Liberální intergovernmentalismus je třístupňovým modelem. Zástupci států na základě vnitřní situace nejprve formulují národní zájem; ve druhé fázi je návrh přednesen v Radě ministrů, kde jsou dohody uzavírány na základě relativní vyjednávací pozice států a nadnárodní instituce zde nemají vůbec žádné pravomoci²⁰ (neofunkcionalismus naopak tvrdí, že nadnárodní instituce jsou „motorem integrace“); ke třetí fázi Moravcsik dodává, že ochota států delegovat některé ze svých pravomocí na nadnárodní instituci je jen výsledkem jejich racionálního uvažování, jelikož chtějí zajistit dodržování závazků ostatními členskými státy.²¹ Instituce tedy hrají rozhodující roli v evropské integraci, ale nikoliv nadnárodní, nýbrž vnitrostátní.

1.2.2 Teorie režimů

Podstatou Keohanovy teorie mezinárodních režimů je sblížování národních ekonomik a vztahy vzájemné závislosti mezi národními státy. Právě mezinárodní režimy jsou těmi činiteli, kteří významně potlačují negativní důsledky anarchie v mezinárodních vztazích. Drulák je definuje jako „*formální či neformální uskupení států sdílejících principy, normy a pravidla regulující jejich chování v určité oblasti.*“²²

Keohane přichází s tvrzením, že Evropské společenství funguje jako síť, kdy členové sítě raději vstupují do interakce mezi sebou než s jinými státy a kde jsou vztahy tvořeny na základě vzájemnosti. Dochází i ke změnám preferencí členů, kteří si začínají uvědomovat výhody spolupráce i v dlouhodobém horizontu. Integrace tedy není výsledkem spilloveru, ale působení samotného režimu na sblížování národních zájmů.²³ Tento koncept vychází z euroskepticismu poloviny 70. a počátku 80. let.

---

¹⁹ DRULÁK, P.: c. d., s. 83.

²⁰ POLLACK, Mark. A.: *Theorizing EU Policy-Making*. In: WALLACE, Helen – WALLACE, William – POLLACK, Mark. A (Eds.): *Policy-Making in the European Union*. Oxford 2005, s. 61.

²¹ BACHE, I. – GEORGE, S.: c. d., s. 15.

²² DRULÁK, P.: c. d., s. 78.

²³ Tamtéž, s. 79.

2 VELKÁ BRITÁNIE A EVROPSKÁ INTEGRACE DO ROKU 1979

2.1 Role Velké Británie v prvních poválečných integračních snahách

Přestože byla Velká Británie po většinu času od konce druhé světové války zemí spíše skeptickou vůči projektu evropské integrace a svým lpěním na čistě mezivládně orientované spolupráci se velmi odlišovala od odvážnějších evropských států jako Francie, Německo nebo země Beneluxu, je nesporné, že měla na zahájení evropského integračního procesu nezanedbatelný vliv.

Nejvýznamnější britskou osobností evropského federalistického hnutí byl Winston Churchill. Jeho nejvýraznějším příspěvkem k integračním snahám byl jeho projev na univerzitě v Curychu z 19. září 1946, ve kterém představil svou ideu vytvoření Spojených států evropských založených na intenzivní spolupráci Francie a Německa za současné podpory USA, Velké Británie, zemí Commonwealthu a Sovětského svazu. Tvrdím, že tyto státy „*musí být přáteli a garanty nové Evropy a musí podporovat její právo na život*“²⁴ již tehdy naznačil, že by ale Velká Británie neměla být přímou součástí nově integrované Evropy.

V roce 1948 byl Churchill také jednou z hlavních postav Haagského neboli Evropského kongresu, jenž byl považován za počátek skutečné evropské integrace. Jeho jediným úspěchem však bylo vytvoření podkladů pro vznik mezivládní Rady Evropy v květnu 1949.²⁵ Díky absenci ekonomických témat nestálo nic v cestě ani britské účasti.

Přístup jednotlivých států k evropské integraci byl převážně ovlivněn stavem, v jakém se nacházely po skončení druhé světové války. Zatímco cílem zbídačené Francie a Německa se stalo zabránit za každou cenu znovu vypuknutí evropského konfliktu prostřednictvím kontroly válečných surovin, Británie jako vítězná země dávala přednost rozvoji otevřených obchodních vztahů.²⁶

---

²⁴ Projev W. Churchilla, 1946. In: Informační kancelář Rady Evropy, http://www.radaevropy.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=18&Itemid=29 (7. 6. 2009)

²⁵ FIALA, P. – PITROVÁ, M.: c. d., s. 38-39.

²⁶ PRESTON, Christopher.: *Enlargement and Integration of the European Union*. London 1997, s. 24.

Rozdílnost cílů se projevila i při jednáních o vytvoření Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci (OEEC).²⁷ Zatímco pro Francii a Německo byla zárodkem budoucí celní unie, britská strana se striktně postavila jak proti nadnárodnímu charakteru organizace, tak proti možnosti, že by OEEC sloužila jako hospodářský základ jakési evropské unie. Pro pevninskou Evropu bylo toto stanovisko důkazem neochoty Británie přijmout Evropu jako ekonomickou jednotku.²⁸

2.2 Velká Británie a Evropa od ESUO po plné členství

2.2.1 Evropské společenství uhlí a oceli

Evropa však pokračovala v integračních snahách i přes nepříznivý postoj Londýna. 9. května 1950 byl představen tzv. Schumanův plán vypracovaný Jeanem Monnetem, jehož cílem bylo dosáhnout spolupráce na trhu s uhlím a ocelí, aby se případná válka mezi Francií a Německem stala materiálně nemožnou. Skutečným záměrem však bylo dosažení nejprve ekonomické a nakonec i politické jednoty.²⁹ Smlouva o zřízení Evropského společenství uhlí a oceli (ESUO) byla podepsána 18. dubna 1951 v Paříži Francií, Německem, Itálií a zeměmi Beneluxu. Británie se projektu již tradičně neúčastnila.³⁰

V souvislosti s procesem evropské integrace britské vlády vždy bezpodmínečně prosazovaly variantu mezivládní spolupráce suverénních států především proto, že jejich cílem nikdy nebylo vytvoření silného integračního seskupení, nýbrž „*mezivládně koncipované organizace postavené na volném obchodu*“.³¹ Dalším důvodem britské neúčasti byla tradiční koncepce zahraniční politiky, jež se nezměnila ani po nástupu konzervativního Churchillova kabinetu v říjnu 1951. Přestože byl Churchill stoupencem evropské integrace, byl to paradoxně právě on, kdo za prioritu britské zahraniční politiky označil vztahy s USA a Commonwealthem, a Evropa se

---

²⁷ *Organisation for European Economic Co-operation*. In: OECD, <http://www.oecd.org> (14. 6. 2009)

²⁸ PRESTON, Ch.: c. d., s. 24.

²⁹ FIALA, P. – PITROVÁ, M.: c. d., s. 47-48.

³⁰ Tamtéž, s. 49-50.

³¹ Tamtéž, s. 50.

rázem ocitla až na třetím místě.³² Navíc Británie odmítla dát pod kontrolu svůj uhelný průmysl, jehož produkce byla významnou položkou britského vývozu.³³

2.2.2 Evropské hospodářské společenství (EHS) vs Evropská zóna volného obchodu (EFTA)

Po neúspěchu dalších integračních snah se v červnu roku 1955 ministři zahraničí ESUO sešli v italské Messině, aby prozkoumali další oblasti možné spolupráce. Měli před sebou dvě varianty budoucí integrace: nadnárodní organizaci a velký integrovaný ekonomický prostor.³⁴ Členské země si přály, aby se Velká Británie na jednáních podílela, ale skeptický postoj britských kabinetů se nezměnil a Británie tedy účast na konferenci odmítla.³⁵ Ministři se v rámci pověřeného Spaakova výboru shodli na budování dvou paralelních organizací: pro vytvoření společného trhu a pro podporu a kontrolu jaderného výzkumu. Podařilo se jim tedy zkombinovat obě předložené varianty integrace. Výsledkem společného trhu mělo být především vytvoření celní unie.³⁶

Velká Británie se již tradičně stavěla proti nadnárodnímu charakteru budoucích Evropských společenství a kvůli vyspělému britskému zemědělství odmítala zařazení zemědělských produktů do společné bezcelní zóny. Obávala se také narušení vztahů s USA a Commonwealthem.³⁷ Dick Leonard však tvrdí, že po neúspěchu ve válce v Suez v roce 1956 se měla vláda „smířit se skutečností, že Británie na světové scéně již nehraje hlavní roli [a] že členství v Evropském společenství by představovalo nejlepší šanci na prosazení britského vlivu.“³⁸ Británie ale dál pokračovala v realizování mezivládního projektu zóny volného obchodu, která by zahrnovala jak členy ESUO, tak i členy OEEC. Projekt ale nenašel v ESUO podporu a země se přiklonily spíše k vytvoření celní unie. Navíc zde panovaly obavy z přílišné konkurence a narušení Společenství.³⁹

---

³² LEONARD, Dick: *Britská nerozhodnost – od Macmillana k referendu*. In: BOND, Martyn – SMITH, Julie – WALLACE, William (eds.): *Význační Evropané*. Praha 1998, s. 244.

³³ SYCHRA, Zdeněk: *První rozšíření: VB, Irsko, Dánsko*. In: FIALA, P. – PITROVÁ, M. (Eds.): *Rozšiřování ES/EU*. Brno 2002, s. 22.

³⁴ FIALA, P. – PITROVÁ, M.: c. d., s. 65.

³⁵ LEONARD, D.: c. d., s. 244.

³⁶ FIALA, P. – PITROVÁ, M.: c. d., s. 69.

³⁷ Tamtéž, s. 73.

³⁸ LEONARD, D.: c. d., s. 245.

³⁹ FIALA, P. – PITROVÁ, M.: c. d., s. 74.

Podpisem tzv. Římských smluv 27. března 1957, které založily Evropská společenství (ESUO, EURATOM, EHS), a Stockholmské konvence 4. ledna 1960 oficiálně ustavující Evropskou zónu volného obchodu (EFTA) složenou ze sedmi členských států OEEC⁴⁰ vznikla tzv. vnitřní Šestka a vnější Sedmička. Obchod mezi státy EFTA se však nevyvíjel tak dynamicky, jak si členové představovali – na rozdíl od Šestky.⁴¹ Byla tedy oficiálně potvrzena izolace Británie od ostatních velkých zemí.

2.2.3 Britská cesta do EHS

Cesta Velké Británie do EHS byla již od začátku složitá a trvalo 12 let, než se ostrovní země stala jeho právoplatným členem. Světová pozice Velké Británie se na konci 50. let otřásla v základech. Najednou již nebyla světovou velmocí a i její vliv v Commonwealthu prudce klesl.⁴² Britská ekonomika byla navíc uzavřená v nepřilíživé funkční struktuře EFTA a mimo trh EHS, tudíž se její hospodářská situace postupně zhoršovala, zatímco Šestka vykazovala růst. Dokonce i jistota „zvláštních vztahů“ se Spojenými státy se vytrácela, jelikož USA byly velkými propagátory evropské integrace a tlačily Británii, aby se do procesu zapojila.⁴³ Na rozdíl od Desmonda Dinana⁴⁴ Kristian Steinnes tvrdí, že tím hlavním důvodem podání žádosti rozhodně nebyly tlaky Kennedyho vlády a snaha premiéra Herolda Macmillana obnovit sílu anglo-amerických vztahů. Říká, že podepsání dohod by k tomu stejně vedlo a navíc by došlo i k tolik potřebnému oživení ekonomiky.⁴⁵ Svou účastí ve Společenství chtěl také Londýn zabránit budoucí dominanci francouzsko-německé aliance v Evropě a zaručit, že nedojde k rozkladu atlantické spolupráce, což by se podle M. Thatcherové stalo, kdyby se EHS ocitlo pod vedením Francie.⁴⁶

V červenci roku 1961 premiér Macmillan oznámil Dolní sněmovně záměr Velké Británie požádat o členství v EHS a v listopadu předložila vláda tzv. Bílou knihu se specifickými požadavky, o kterých bylo ještě nutno jednat. Především se týkala britského zemědělství, zvláštních opatření pro obchod se zeměmi Commonwealthu a

---

⁴⁰ Velká Británie, Dánsko, Norsko, Švédsko, Rakousko, Švýcarsko a Portugalsko.

⁴¹ PRESTON, Ch.: c. d., s. 26

⁴² SYCHRA, Z.: c. d., s. 27.

⁴³ THATCHEROVÁ, M.: *Umění vládnout – Strategie a svět v pohybu*. Praha 2003, s. 313.

⁴⁴ DINAN, Desmond: *Ever Closer Union?: An Introduction to the European Community*. Boulder 1994, s. 52.

⁴⁵ STEINNES, Kristian: *The European Challenge: Britain's EEC Application in 1961*. *Contemporary European History*, 7, 1998, č. 1, s. 64.

⁴⁶ THATCHEROVÁ, M.: *Umění vládnout – Strategie a svět v pohybu*, s. 314.

asociačních dohod se zbývajícími členy EFTA.⁴⁷ Problémem však bylo, že Společenství nemělo s rozšiřováním žádné zkušenosti, takže nebylo jasné, do jaké míry by mělo být britským požadavkům vyhověno. Itálie a země Beneluxu vítaly vstup silné země jako prostředek k vyvážení současné dominance Francie; naopak Německo se soustředilo na francouzsko-německé sblížení.⁴⁸

Jedinou překážkou britského vstupu byl francouzský prezident Charles de Gaulle. I přes Macmillanovy snahy prezident na tiskové konferenci v Paříži 14. ledna 1963 vyslovil své veto proti britskému členství v EHS a argumentoval tím, že je Velká Británie svými obchodními vazbami spojena s velmi vzdálenými zeměmi, a proto zde tomu existuje nebezpečí proměny EHS v kolosální atlantické společenství závislé na USA, které by Evropská společenství rychle pohltilo.⁴⁹

V letech 1964 až 1970 vládla v Británii Labour Party a byla to ona pod vedením Harolda Wilsona, kdo podal 10. května 1967 druhou britskou žádost o přijetí do EHS a marně se pokoušel přesvědčit de Gaulla, aby dal britskému členství zelenou. 27. listopadu 1967 však francouzský prezident vyslovil své již druhé veto, tentokrát byl důvodem velmi nepříznivý stav britské ekonomiky, jež by mohla brzdit rozvoj Společenství.⁵⁰ Nicméně bylo očividné, že intenzivní vztahy mezi Británií a USA zůstaly bariérou britského vstupu – stejně tak jako de Gaulle v čele Francie.⁵¹

Poté, co se francouzským prezidentem stal v roce 1969 Georges Pompidou, došlo ke změně francouzského postoje. Francie se začala obávat rostoucího vlivu Německa a iniciovala opět zahájení rozhovorů s kandidátskými zeměmi.⁵² Přístupová jednání byla otevřena 30. června 1970 a velmi se od těch dvou předchozích lišila. Nesporným faktem je, že členství v ES v té době představovalo pro Británii životní nutnost. Vstup britských výrobků na evropský trh a prolomení celní bariéry byly hlavními prioritami. Přesto se vláda snažila rozhovory zaměřit na CAP a s ní související vysoké budoucí příspěvky Británie do rozpočtu Společenství; a také na otázku importu ze zemí Commonwealthu.⁵³ ES však v té době již bylo sebevědomou organizací odvolávající se na povinnost kandidátských zemí

---

⁴⁷ PRESTON, Ch.: c. d., s. 27-28

⁴⁸ SYCHRA, Z.: c. d., s. 28.

⁴⁹ THATCHEROVÁ, M.: *Umění vládnout – Strategie a svět v pohybu*, s. 315.

⁵⁰ FIALA, P. – PITROVÁ, M.: c. d., s. 93.

⁵¹ DINAN, D.: c. d., s. 62.

⁵² Tamtéž, s. 72.

⁵³ PRESTON, Ch.: c. d., s. 32-33.

bezpodmínečně přijmout *acquis communautaire*, takže se jednání spíše týkala délky přechodného období pro jednotlivé oblasti.⁵⁴

V červenci 1971 vláda zveřejnila Bílou knihu o přistoupení k Evropským společenstvím, která sumarizovala vyjednané podmínky vstupu. Přes veškerou kritiku ji Dolní sněmovna 13. července 1972 schválila a Velká Británie se společně s Irskem a Dánskem stala členem Evropských společenství k 1. lednu 1973.⁵⁵

2.3 Velká Británie v letech 1973-1979 – od vstupu do ES po nástup Margaret Thatcherové

2.3.1 Labouristická vláda Harolda Wilsona 1974-1976

Již za Heathovy vlády Wilson sliboval, že jakmile se jeho strana dostane k moci, budou obnovena jednání o podmínkách vstupu Británie do ES a vyhlášeno referendum o setrvání Británie v ES, protože podle něj Heathova vláda od ES nevybojovala žádné ústupky a z ekonomického hlediska bylo britské členství velice nevýhodné.⁵⁶ V roce 1974 Labour vyhrála volby a Wilson tedy podal žádost o obnovení debaty o podmínkách členství.⁵⁷

Jeho námitky byly soustředěny kolem nepřiměřeně vysokých plateb do evropského rozpočtu, a byl tak vytvořen tzv. „britský problém“, který se nepodařilo odstranit po deset let. Wilsonovi se nakonec podařilo vyjednat určitý „korekční mechanismus“ pro rozpočtové příspěvky, ale problém nebyl ani zdaleka vyřešen.⁵⁸ Ve slíbeném referendu konaném 5. června 1975 67 % hlasujících voličů rozhodlo o setrvání Británie v Evropském společenství.⁵⁹

---

⁵⁴ *Entry of Faith*. Economic and Political Weekly, 6, 1971, č. 33, s. 1755.

⁵⁵ FIALA, P. – PITROVÁ, M.: c. d., s. 97.

⁵⁶ SYCHRA, Z.: c. d., s. 36.

⁵⁷ YOUNG, John W.: *Britain and European Unity, 1945-1999*. London 2002, s. 119.

⁵⁸ Tamtéž, s. 124.

⁵⁹ FIALA, P. – PITROVÁ, M.: c. d., s. 99.

2.3.2 Labouristická vláda Jamese Callaghana 1976-1979

Úkolem Callaghanovy vlády bylo jednak přijmout legislativu k prvním přímým volbám do Evropského parlamentu (EP) a v rámci britského předsednictví v Radě ministrů dát Společenství najevo, že je Británie již plným a právoplatným členem.

Členské státy se shodly, že první volby do EP se budou konat v roce 1978. Kvůli protestu levého křídla Labour Party byl však první návrh zákona Dolní sněmovně představen až v červnu 1977. Aby se mohly volby konat již v roce 1978, musela by Británie souhlasit s proporčním systémem hlasování, což bylo nemožné. Byla tedy jediným členem neschopným uspořádat volby v termínu, protože pro ně neměla potřebnou legislativu. Opět byla tou zemí, která narušovala ducha ES.

Ani britské předsednictví v Radě ministrů nebylo hodnoceno kladně. Druhá polovina roku 1977 byla nazvána „šest promarněných měsíců“, což naznačuje, že ani druhý úkol Callaghanova vláda nesplnila.

2.4 Nástup Margaret Thatcherové

Když v březnu 1979 Callaghanova vláda prohrála vlastní návrh na vyjádření důvěry a o dva měsíce později vyhrála volby Konzervativní strana, zdálo se, že vztahy Velké Británie a Evropského společenství mají po období krize vyhlídky na zlepšení.⁶⁰ Nicméně záhy se ukázalo, že nová premiérka Margaret Thatcherová není soudobému vývoji evropské integrace příliš nakloněna. Stejně jako Harold Wilson byla přesvědčená, že členství v ES nepřineslo Británii z hlediska hospodářství žádné výhody.⁶¹ Také se nedá říci, že by převzala vládní otěže v příliš příznivé době. Problém vysokých britských příspěvků do společného rozpočtu stále trval, přestože se o něm nemluvílo; odkládaná reforma CAP téměř způsobila Společenství bankrot; Británie byla tlačena do Evropského mechanismu směnných kurzů (ERM); připravoval se vstup Řecka a probíhaly historicky první přímé volby do Evropského parlamentu (EP). Již od začátku tedy musela Margaret Thatcherová řešit zásadní otázky související s britským členstvím v ES. A hned po několika týdnech bylo evidentní, že je typem politika, který se nespokojí s kompromisními řešeními.

---

⁶⁰ GEORGE, Stephen: *An Awkward Partner: Britain in the European Community*. Oxford 1998, s. 137.

⁶¹ YOUNG, J. W.: c. d., s. 138.

3 BRITSKÝ ROZPOČTOVÝ PROBLÉM

Otázka výše příspěvku, který by měla Velká Británie ročně do rozpočtu Evropského společenství platit, se objevila již před jejím samotným vstupem v roce 1973 a uběhlo celých 11 let, než se tzv. britský problém podařilo vyřešit. Wilsonova labouristická vláda sice v rámci opětného projednávání vstupních podmínek vyjednala určitou formu „korekčního mechanismu“, ale přesto byla Británie v roce 1977 třetím největším přispěvatelem do rozpočtu a hrozilo, že po skončení přechodných období v roce 1980 bude přispívat nejvyšší částkou ze všech členských zemí⁶² i přesto, že její ekonomická situace byla jednou z nejhorších v ES.

Během let 1979 až 1984 britský rozpočtový problém dominoval evropským událostem a Británie se v tomto období ocitla v největší izolaci za celou dobu jejího členství v ES, protože členské státy začaly připravovat plány k další integraci, bude-li to nezbytné, i bez její účasti.

3.1 Podstata problému

Rozpočet Evropského společenství byl v té době financován ze tří základních zdrojů: prvním byla určitá procentní část z vyprodukovaného HNP jednotlivých členů; druhý tvořilo 1 % DPH vybrané v členských zemích; a tradičním zdrojem byly příspěvky z objemu celních poplatků za import zboží z třetích zemí.⁶³ V průběhu 70. let však docházelo k nárůstům výdajů v souvislosti s realizací nových evropských politik a samozřejmě i s prvním rozšířením Společenství.

Velká Británie jako výlučně průmyslová země vstoupila do Evropského společenství především proto, aby si zajistila přístup na evropský trh. Členstvím se ale také zavázala kupovat velké množství výrobků ze zemí ES místo levnějších z Commonwealthu. Velká Británie také měla nejrozvinutější zahraniční obchod ze všech členů, takže i po vstupu dovážela velké množství levných potravin ze zemí jiných než z ES – kvůli celním poplatkům však za ně britští občané museli platit

---

⁶² GEORGE, S.: *An Awkward Partner*, s. 131.

⁶³ FIALA, P. – PITROVÁ, M.: c. d., s. 648-650.

více.⁶⁴ Zemědělský sektor Británie byl malý, ale zato efektivní. Nebyla tedy významným exportérem a z tohoto důvodu přišla o vývozní subvence, které sloužily ke kompenzaci rozdílů mezi cenami garantovanými CAP a těmi na světových trzích.⁶⁵

Již při podepisování vstupních smluv si Británie vydobyla pětileté přechodné období na navyšování příspěvků a také formu kompenzace plateb z Evropského fondu pro regionální rozvoj, jelikož se předpokládalo, že do té doby proběhne reforma CAP.⁶⁶ Do roku 1979 však žádná neproběhla a příspěvky Velké Británie se během let 1973 a 1979 navýšily o neuvěřitelných 887 milionů liber.⁶⁷ Docházelo tedy k nedodržení smlouvy o kompenzacích. Navíc byla Margaret Thatcherová v domácí politice zastáncem nutnosti škrťů ve veřejných financích, takže tyto „poplatky cizincům“ byly perfektním příkladem plateb, které se musely razantně snížit.⁶⁸

3.2 1. fáze aneb Od Štrasburku po Brusel (06/1979 – 05/1980)

Přesně týden po volebním vítězství a měsíc před svým prvním summitem Evropské rady Margaret Thatcherová sebevědomě pronesla větu, která nejlépe vystihuje celý proces vyjednávání o rozpočtovém problému: „*Hodlám striktně posuzovat, co jsou britské národní zájmy, a budu je velmi rezolutně hájit.*“⁶⁹ – a není pochyb o tom, že svůj závazek dodržela.

Na summitu Evropské rady ve Štrasburku ve dnech 21. a 22. června 1979 si rozpravu o rozpočtu Thatcherová musela přímo vynutit. I přesto byla poté velmi krátká, premiérka pouze představila britské stanovisko a bylo jí přislíbeno, že do listopadového summitu na toto téma Evropská komise vypracuje stanovisko. Zatímco John W. Young označuje její jednání na summitu za rozumné,⁷⁰ Roy Jenkins uvádí, že se jí podařilo dostat do sporu nejen s francouzskou, nizozemskou, dánskou a irskou delegací, ale dokonce i s německým kancléřem Schmidtem, na jehož podpoře jí na tomto jednání nejvíce záleželo.⁷¹

---

⁶⁴ FAJMON, Hynek: *Margaret Thatcherová a její politika*. Brno 1999, s. 163

⁶⁵ GEORGE, S.: *An Awkward Partner*, s. 133.

⁶⁶ FIALA, P. – PITROVÁ, M.: c. d., s. 652.

⁶⁷ DINAN, D.: c. d., s. 109.

⁶⁸ GILMOUR, Ian: *Dancing with dogma: Britain under Thatcherism*. London 1993, s. 233.

⁶⁹ THATCHEROVÁ, Margaret: *Roky na Downing Street*. Praha 1996, s. 31.

⁷⁰ YOUNG, J.W.: c. d., s. 141.

⁷¹ citováno v DINAN, D.: c. d., s. 110-111.

Zasedání v Dublinu ve dnech 29. a 30. listopadu 1979 již dominovala otázka rozpočtu a byl to právě tento summit, který započal otevřený boj mezi Společenstvím a Margaret Thatcherovou.⁷² Přestože se stále hovořilo o navrácení části příspěvku, nikdy nepadla přesná suma. Evropská komise tedy ve své zprávě Británii navrhla refundaci ve výši 350 milionů liber. Britská premiérka však požadovala navrácení celé sumy, tj. jedné miliardy liber, což bylo pro členské země naprosto nepřijatelné⁷³ – slavný je v této souvislosti její výrok „*Nežádám nikoho o jeho peníze, jen chci své peníze zpět!*“⁷⁴, kterým vzbudila u svých partnerů podivení a zároveň prokázala svou nezkušenost s jednáním na mezinárodním poli. Neustálým opakováním svého požadavku až do pozdních nočních hodin však urazila a naprosto znechutila představitelé ostatních členských států. Dokonce pohrozila, že pokud její požadavek nebude brán vážně, bude blokovat opatření důležitá pro jiné členy, čímž proti sobě popudila i své vlastní ministerstvo zahraničí.⁷⁵ Jediným výsledkem summitu bylo naplánování dalšího zasedání.

Kancléř Schmidt přijel na summit do Lucemburku 27. a 28. dubna 1980 s návrhem řešení na dva roky. Za podpory Giscarda nabídl Británii refundaci 380 milionů liber na rok 1980 i 1981.⁷⁶ K překvapení všech však Thatcherová odmítla i tuto nabídku – nejen že se jí to zdálo stále málo, ale především usilovala o permanentní vyřešení problému, nechtěla za refundace bojovat každý druhý rok. Zástupci Francie a Německa byli v té chvíli opravdu rozhořčeni a prohlásili, že se tímto tématem již na dalším summitu odmítají zabývat. Proto se na květnové schůzce Rady ministrů zahraničí v Bruselu Peter Carrington rozhodl přijmout modifikovaný německý návrh na tři roky.⁷⁷ Nejprve však musel doslova „přinutit“ premiérku k souhlasu, čemuž použil i hrozbu své rezignace. Přesto byla tato dohoda na domácí půdě považována za významné vítězství politiky Margaret Thatcherové, získala pověst „*tvrdé a nesmlouvavé političky hájící zájmy své země*“ a větší podporu pocítila také britská Konzervativní strana.⁷⁸ Na vztahy s Evropským společenstvím její vynucený souhlas bohužel neměl pozitivní vliv. Premiérka neustále blokovala nejen návrh na zvýšení garantovaných cen CAP, ale také na zvýšení členských příspěvků z

---

⁷² FAJMON, H.: c. d., s. 165.

⁷³ GEORGE, S.: *An Awkward Partner*, s. 148.

⁷⁴ GILMOUR, I.: c. d., s. 235.

⁷⁵ YOUNG, J. W.: c. d., s. 141.

⁷⁶ Tamtéž, s. 142.

⁷⁷ GILMOUR, I.: c. d., s. 237.

⁷⁸ FAJMON, H.: c. d., s. 166.

DPH, ačkoliv se finanční situace v souvislosti s blížícím rozšířením ES stávala kritickou.⁷⁹

3.3 2. fáze aneb Od Stuttgartu po Brusel (06/1983 – 03/1984)

Na summitu ve Stuttgartu od 17. do 19. června 1983 měla Margaret Thatcherová velice silnou pozici. Nejen že rok předtím Británie zvítězila ve válce o Falklandské ostrovy, ale Thatcherová 9. června ve volbách do britské Dolní sněmovny také obhájila svou pozici premiérky. V té době se Společenství ocitalo v hluboké finanční krizi, bylo nezbytně nutné reformovat nekontrolovatelnou CAP a zvýšit rozpočet. Thatcherová nicméně ani za této situace neustoupila od svých požadavků a razantně odmítla odhlasovat zvýšení rozpočtu předtím, než bude otázka britských příspěvků vyřešena jednou pro vždy.⁸⁰ V otázce refundací byla úspěšná (získala zpět asi dvě třetiny), ale konečné řešení nalezeno nebylo.⁸¹

Je nesporným faktem, že bylo potřeba britský rozpočtový problém po tolika letech konečně vyřešit. Otázkou však zůstává, zda blokování pro Společenství životně důležitých rozhodnutí bylo správně zvolenou cestou.

Po katastrofálním neúspěchu prosincového summitu v Aténách, kdy Thatcherová opět odmítla hlasovat o zvýšení „vlastních příjmů“ Společenství, se hlavní představitelé členských států opět setkali v březnu v Bruselu. Francouzská i německá delegace zde představily možné návrhy řešení refundací i výši rozpočtu⁸², jež premiérka zavrhl a svými výhrůžkami o stáhnutí britského příspěvku z rozpočtu pro rok 1984 si proti sobě dokonce popudila nejednu evropskou delegaci.⁸³

3.4 Fontainebleau aneb Konečné řešení britského rozpočtového problému

Na zasedání Evropské rady ve francouzském Fontainebleau ve dnech 25. a 26. června 1984 byla velkým překvapením pro všechny zúčastněné státy především nenadálá ochota britské delegace a v první řadě její premiérky ke kompromisům.

---

⁷⁹ GEORGE, S.: *An Awkward Partner*, s. 149-150.

⁸⁰ DINAN, D.: c. d., s. 113.

⁸¹ THATCHEROVÁ, M.: *Roky na Downing Street*, s. 219.

⁸² DINAN, D.: c. d., s. 114

⁸³ GEORGE, S.: *An Awkward Partner*, s. 155.

Neustálé odkládání trvalého řešení rozpočtové krize stálo v cestě nejen důležitým reformám stávajících politik, ale také plánům na opětovné nastartování procesu evropské integrace. Dosažení kompromisu bylo tedy zájmem všech zúčastněných stran. Výsledkem poměrně krátkých jednání byla dohoda, která zajišťovala návrat 66 % britského příspěvku zpět do Británie výměnou za podporu Margaret Thatcherové při hlasování o zvýšení příjmové části rozpočtu z 1 % na 1,4 % DPH v jednotlivých členských státech.⁸⁴ Britský problém byl tedy po 11 letech vyřešen a mohlo se přikročit k jednání o reformě CAP a o budoucnosti Společenství.

Co ale zapříčinilo takový radikální obrat ve vyjednávací taktice Margaret Thatcherové? Názory se liší. Například Dinan tvrdí, že vše bylo součástí její strategie, kdy chtěla vyčerpat opozici a zajistit tak Británii co nejvýhodnější podmínky. Bez použití agresivního přístupu by se Británii jistě nepodařilo summit ukončit s takto příznivým výsledkem.⁸⁵ Já se kloním spíše k názoru Stephena George, který britskou premiérku vidí jako politika, který přecenil své vyjednávací schopnosti. Podle něj je pravděpodobné, že chtěla uzavřít konečnou dohodu již v Bruselu, a byla přesvědčená, že ostatní státy její taktice podlehnou a ona tak vyjde jako vítěz – což se nestalo a jednání uvázla na mrtvém bodě.⁸⁶ Zajímavým motivem je také starost Británie, že při jednáních o budoucím směřování Společenství zůstane na okraji neschopná debaty ovlivnit. Jako příklady těchto obav George uvádí Genscher-Colombův plán a Návrh smlouvy o EU z počátku 80. let, jež se týkaly nejen zintenzivnění ekonomické spolupráce, ale také posílení evropských institucí, čemuž se Británie jako zastávce mezivládního přístupu spolupráce vždy snažila vyhnout.⁸⁷

---

⁸⁴ FIALA, P. – PITROVÁ, M.: c. d., s. 655.

⁸⁵ DINAN, D.: c. d., s.

⁸⁶ GEORGE, S.: *An Awkward Partner*, s. 157.

⁸⁷ GEORGE, Stephen.: *Great Britain and European Community*. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 531, 1994, s. 46.

4 JEDNOTNÝ TRH

Vytvoření jednotného trhu patřilo k hlavním prioritám evropského integračního procesu již od jeho počátků. Předním cílem bylo, aby se v jeho rámci mohli lidé, zboží, služby a kapitál pohybovat tak, jako by se jednalo o jednu zemi – jedná se o tzv. volný pohyb čtyř svobod. Impulsem k jeho vytvoření bylo předpokládané zvýšení produkce a produktivity práce, snížení cen a výhody z plynoucího odstranění všech tarifních i netarifních omezení.⁸⁸

Členské státy ESUO se při podpisu smluv zakládající Evropské hospodářské společenství v roce 1957 zavázaly k přechodnému období v trvání 12 až 15 let, během jehož tří fází mělo postupně dojít k odstranění celních i množstevních omezení při dovozu a vývozu zboží, zavedení společné obchodní politiky vůči třetím zemím, zajištění volného pohybu čtyř svobod a postupné harmonizaci vnitrostátních právních řádů.⁸⁹ Jednotný trh měl být původně dokončen roku 1970, ale z důvodu krize Společenství v polovině 60. let se podařilo dospět pouze k celní unii. Krize způsobila stagnaci celého Společenství a zpomalila budování jednotného trhu. V průběhu 70. let se rozdíl v ekonomické situaci jednotlivých zemí prohloubily a členové se proto rozhodli obnovit netarifní bariéry a protekcionistická opatření, což naprosto odporovalo všem principům jednotného trhu.⁹⁰ Situace se uklidnila až v polovině 80. let, kdy dostala Evropská komise nové vedení a začaly se množit iniciativy ke znovuoživení integračního procesu.

Jednotný trh však nezahrnuje pouze volný pohyb čtyř svobod, jeho obsah je mnohem komplexnější. Jelikož bylo na počátku nezbytné nějakým způsobem skloubit zájmy průmyslových i zemědělských států, stala součástí projektu i zemědělská politika, oblast, jejíž neobratný systém financování působí Společenství již od počátku nemalé těžkosti. Od druhé poloviny 80. let se v rámci nových iniciativ Společenství stala součástí jednotného trhu například i sociální, regionální a energetická politika.

---

⁸⁸ FIALA, P. – PITROVÁ, M.: c. d., s. 376.

⁸⁹ Tamtéž, s. 377.

⁹⁰ DINAN, D.: c. d., s. 92.

4.1 Společná obchodní politika

V době, kdy státy evropského kontinentu podnikaly první integrační kroky, preferovala Velká Británie jako obchodní velmoc spíše volné obchodní vztahy na mezivládní úrovni, nežli pevné integrační struktury s centrálními institucemi. Proto také na konci 50. let dala přednost Evropské zóně volného obchodu před Evropským hospodářským společenstvím. V roce 1961 však britská vláda o členství v ES přece jen požádala. Hlavním motivem tohoto kroku byl právě přístup na evropské trhy. Společenství lákalo zahraniční investory a stav britského hospodářství byl velmi znepokojivý. Velká Británie pohlížela na Společenství především jako na ekonomický subjekt a slibovala si od něj zlepšení konkurenceschopnosti průmyslových výrobků, zvýšení podílu zahraničních investic a obecně se předpokládalo, že se Británie díky Společenství vrátí mezi světové velmoci.⁹¹ V 70. letech však svět zasáhly dvě ropné krize, takže se ostrovní mocnost v prvním desetiletí svého členství ekonomického růstu nedočkala.

V roce 1979, kdy Margaret Thatcherová usedla do premiérského křesla, byla ekonomická situace Společenství v žalostném stavu – ekonomické ukazatele stále klesaly stejně jako konkurenceschopnost v rámci světového obchodu, rostla nezaměstnanost i náklady na Společnou zemědělskou politiku.⁹² ES se sice stále nacházelo nad úrovní celní unie, celková stagnace ES nicméně způsobila, že ani po devíti letech plánovaného dokončení Společenství stále nebylo schopno dosáhnout vytvoření společného trhu.

Thatcherová jako velká propagátorka volného trhu měla velkou příležitost ovlivnit budoucí orientaci Společenství, kdyby se soustředila na prosazení takových ekonomických reforem, díky kterým by Velká Británie členství profitovala. Princip jednotného trhu a odstranění všech netarifních překážek by usnadnil obchod a zároveň by byl naplněn jeden ze základních cílů Římských smluv.⁹³ Takováto aktivní politika by navíc Británii mohla pomoci posunout ES blíže k vytoužené zóně volného obchodu. Premiérka si nicméně za primární národní zájem zvolila boj o příspěvky do evropského rozpočtu, tudíž si Společenství na oživení jednotného trhu muselo počkat dalších pět let.

---

⁹¹ YOUNG, J. W.: c. d., s. 107.

⁹² FIALA, P. – PITROVÁ, M.: c. d., s. 383.

⁹³ YOUNG, J. W.: c. d., s. 140.

Uzavřením otázky britských příspěvků, která v letech 1979 až 1984 Evropské společenství naprosto paralyzovala, byl znovu otevřen prostor pro nutné reformy a nové integrační iniciativy. Velká Británie jako původce rozpočtové krize okamžitě ohlásila změnu postoje směrem k ES – tvrdila, že je již připravena se aktivně zapojit do konstruktivní debaty týkající se budoucího směřování Společenství.⁹⁴ Motivem, jenž vládu k tomuto kroku vedl, byl však s největší pravděpodobností strach z toho, že pokud by v této důležité době praktikovala negativistickou politiku, mohlo by se stát, že zůstane mimo plánovaný společný trh, což by pro ni z ekonomického hlediska znamenalo katastrofu.

K opětovnému nastartování evropské integrace došlo na počátku roku 1985, kdy se novým předsedou Evropské komise stal bývalý francouzský ministr financí Jacques Delors a představil svůj projekt „konsolidace Společenství“. Jeho hlavními body bylo zintenzivnění integračního procesu skrze ozdravení financí a rozšíření aktivit ES do nových oblastí; klíčovým úkolem pak bylo dokončení jednotného trhu, který by dále směřoval k hospodářské a měnové unii.⁹⁵ Tyto cíle však podle Delorse mohly být uskutečněny pouze se současným posilováním nadnárodního rozměru Společenství – měl na mysli hlavně posílení Komise a obnovení její role iniciátora nových aktivit ve Společenství.⁹⁶

Komise pod vedením britského komisaře pro obchod lorda Cockfielda vypracovala dokument nazvaný Bílá kniha o vnitřním trhu, jenž byl představen 14. června 1985 a obsahoval kromě detailního časového harmonogramu také všechny přetrvávající překážky volného pohybu čtyř svobod. Tři kategorie omezení (fyzické, technické, daňové) byly vlastně souhrnem protekcionistických opatření, která jsou v členských státech běžně využívána. Jednotný trh s volným pohybem 4 osob měl být podle Cockfielda dokončen k poslednímu dni roku 1992.⁹⁷ K velkému překvapení britské vlády zařadil Cockfield mezi podmínky jednotného trhu i harmonizaci nepřímých daní, s čímž nehodlala v žádném případě souhlasit.⁹⁸ Margaret Thatcherová samozřejmě iniciativu dokončení společného trhu a volného pohybu čtyř svobod vítala, nesouhlasila ovšem se všemi aspekty Delorsova projektu. Na červnovém summitu v Madridu byla nicméně ochotna k ústupkům a kompromisům –

---

⁹⁴ GEORGE, S.: *An Awkward Partner*, s. 165.

⁹⁵ FIALA, P. – PITROVÁ, M.: c. d., s. 384.

⁹⁶ Tamtéž, s. 116.

⁹⁷ DINAN, D.: c. d., s. 136.

⁹⁸ YOUNG, J. W., s. 151.

jednotný trh byl totiž pro britskou stranu naprosto zásadní. Jako zastánce mezivládního rozměru spolupráce britská premiérka například odmítala posílení pravomocí nadnárodních institucí – přesto podpořila udělení nových rozhodovacích kompetencí Evropskému parlamentu i rozšíření oblastí s většinovým hlasováním v Radě, aby mohl být termín dokončení realizován.⁹⁹ Nebylo jí ale příliš jasné, proč by se kvůli tomu měl měnit text zakládajících smluv, a tedy svolávat mimořádná mezivládní konference.¹⁰⁰ Společně s Dánskem a Řeckem však byla přehlasována.

Mezivládní konference se konala od září do prosince roku 1985 a na jejím konci byl přijat tzv. „megabalík“¹⁰¹ neboli Jednotný evropský akt (JEA) účinný od 1. července 1987. Sama Margaret Thatcherová jej označuje za smlouvu kompromisního charakteru.¹⁰² Vytvoření společného trhu bylo přijato všemi zeměmi a byl potvrzen obsah Cockfieldovy Bílé knihy. K některým pasážím smlouvy měla však britská premiérka výhrady. Nesouhlasila především s částí pojednávající o sociální politice (předzvěst Sociální charty) a také s posilováním měnové spolupráce. Akt měl spíše politický charakter, což se Margaret Thatcherové příliš nezamlouvalo, ale jelikož budoucí hospodářské výhody převažovaly, projekt ochotně podpořila. Netušila však, že právě na těch politických aspektech smlouvy je další vývoj Společenství postaven.¹⁰³

S ratifikací dokumentu v britském parlamentu nebyly žádné větší problémy, ve sněmovně obecně panoval názor, že smlouva nepředstavuje zásadní hrozbu pro britskou suverenitu. Margaret Thatcherová tedy měla za sebou svůj největší úspěch v oblasti evropské politiky, přitom k dosažení plánovaného cíle jí stačilo přistoupit pouze na minimum ústupků.

4.2 Společná zemědělská politika (CAP)

Společná zemědělská politika je již od svého vytvoření nejproblematictější součástí jednotného trhu a Evropského společenství vůbec především proto, že výdaje na její fungování tvořily skoro tři čtvrtiny celého rozpočtu Společenství a

---

⁹⁹ THATCHEROVÁ, M.: *Roky na Downing Street*, s. 378.

¹⁰⁰ FAJMON, H.: c. d., s. 219.

¹⁰¹ „Megabalík“ se týkal reformy institucí, zahraničně-politické spolupráce, dokončení společného trhu a zásahů do textu zakládajících smluv. Viz FIALA, P. – PITROVÁ, M.: c. d., s. 118.

¹⁰² THATCHEROVÁ, M.: *Roky na Downing Street*, s. 379.

¹⁰³ FAJMON, H.: c. d., s. 220.

nejednou hrozil kvůli její neefektivnosti Společenství bankrot. CAP tvoří součást jednotného trhu již od podpisu Římských smluv a jejím prvořadým cílem bylo zvýšit produkci zemědělské výroby, zajistit i malým zemědělcům stabilní životní úroveň a zajistit přiměřeně stejné ceny zemědělských produktů ve všech členských státech.¹⁰⁴ Dinan označuje za tzv. „otce CAP“ francouzského prezidenta Charlese de Gaulla, který v ní viděl prostředek k modernizaci francouzského zemědělství, a tvrdí, že bez CAP, jež opravdu v 60. letech pomohla stabilizovat západoevropské zemědělství, by ani žádné Společenství neexistovalo.¹⁰⁵

Jak již bylo zmíněno výše, Velká Británie při svém vstupu do ES disponovala nerozsáhlým, ale vysoce produktivním zemědělstvím. Vstupem do ES musela omezit dovoz levnějších výrobků ze zemí Commonwealthu a podílet se na nákladné zemědělské politice ES, z níž ve srovnání s ostatními členskými státy dlouhodobě dostávala méně, ale kvůli importu ze třetích zemí přispívala více.¹⁰⁶ Při první žádosti o členství se Macmillan snažil vyjednat své postavení mimo CAP, ale v roce 1972 nakonec byla britská vláda povinna přijmout *acquis communautaire*, tudíž i principy CAP. Nevýhodné postavení britského zemědělského sektoru a s tím související vysoké příspěvky do rozpočtu Společenství se stalo zdrojem permanentního úsilí Británie o reformu systému CAP.

Společná zemědělská politika hrála také jednu z hlavních rolí v britském rozpočtovém problému. Na samém počátku 80. let náklady na CAP v souvislosti s poklesem světových cen neúměrně vzrostly a Společenství hrozil bankrot, pokud nebude zvýšena příjmová část rozpočtu. Margaret Thatcherová ale nebyla ochotna odsouhlasit změny rozpočtu ani každoroční zvýšení zemědělských cen do té doby, než bude permanentně vyřešena otázka příspěvků. Britská vláda si myslela, že takto může vyvíjet tlak na ostatní státy a dosáhnout tak výhodnějších podmínek. Rada ministrů zemědělství však v roce 1982 nepovolila britskému ministrovi použití veta a zvýšení cen odhlasovala kvalifikovanou většinou. V souvislosti s tímto incidentem prezident François Mitterand poprvé zmínil, že by bylo pro všechny zúčastněné strany pravděpodobně lepší, kdyby Británie ze Společenství vystoupila a byl pro ni vyjednan pouze určitý „speciální status“.¹⁰⁷ Margaret Thatcherová tuto možnost

---

¹⁰⁴ FIALA, P. – PITROVÁ, M.: c. d., s. 391-393.

¹⁰⁵ DINAN, D.: c. d., s. 40.

¹⁰⁶ NEUMANN, Pavel: *Společná zemědělská politika EU: vznik, vývoj a reformy, mezinárodní komparace*. Praha 2004, s. 12.

¹⁰⁷ GEORGE, S.: *An Awkward Partner*, s. 150-151.

samozřejmě odmítla, ale zároveň ji francouzský návrh přiměl přemýšlet, jaké důsledky by její negativistická politika mohla mít na britskou ekonomickou situaci, kdyby se v rámci tzv. vícerychlostní Evropy ocitla mimo první linii. Její nekompromisní taktika totiž nezdržovala pouze zvýšení příjmů do rozpočtu, ale i plánované rozšíření ES o dva převážně zemědělské státy – Španělsko a Portugalsko. Při summitu ve Fontainebleau v roce 1984 překvapila ostatní členské země ochotou ke kompromisu a ES se tedy mohlo opět začít zabývat tak potřebnou reformou Společné zemědělské politiky.

Hlavní reformní kroky v 80. letech byly soustředěny především na snížení produkce a snížení prostředků na financování CAP – jednalo se například o zavedení produkčních kvót.¹⁰⁸ Margaret Thatcherová jako zastánce výdajových škrťů a odpůrce protekcionistické a neefektivní Společné zemědělské politiky reformy velice vítala. Nejvýznamnější událostí ve snaze o reformu CAP byl mimořádný summit Evropské rady v Bruselu v únoru 1988, kde byl přijat tzv. Delorsův balík I.

Tento soubor návrhů představoval komplexní reformu financování Společenství, jejíž důležitou součástí byla i opatření související s CAP. Především se jednalo stanovení limitu budoucích výdajů pro CAP a kroky směřující proti rozšiřování výroby. Tato opatření poté pomohla v dalších letech snížit náklady na CAP o 5 %.¹⁰⁹ Společná zemědělská politika je oblastí, ve které je nejsložitější dospět k dohodě především z důvodu uplatňování jednomyslného hlasování. V případě Delorsova balíku bylo k jeho schválení potřeba tří summitů Evropské rady, přičemž příčinou neustálého odkládání byla samozřejmě Británie v čele s Margaret Thatcherovou. Její námitky se z největší části týkaly navrhovaného zvýšení příjmové části rozpočtu. Nebyla ochotna podpořit balík do té doby, než bude pevně stanoven a odsouhlasen limit výdajů pro CAP. V návrhu předloženém v Bruselu se Thatcherová dočkala ústupků a výměnou za podporu zdvojnásobení strukturálních a regionálních fondů balík odsouhlasila.¹¹⁰ Přestože si svou nekompromisní vyjednávací taktikou vynutila určité ústupky ze strany Společenství, členské státy na Británii opět pohlížely jako na naprosto netýmového hráče. Ani britský ministr zahraničí Howe nebyl spokojen s metodami, které premiérka využívala. Navíc byl přesvědčen, že podmínky

---

¹⁰⁸ NEUMANN, P.: c. d., s. 20.

¹⁰⁹ FIALA, P. – PITROVÁ, M.: c. d., s. 409.

¹¹⁰ GEORGE, S.: *An Awkward Partner*, s. 189-190.

nastavené na ji na prvním summitu věnovanému této tématice v roce 1987. Na konci svého premiérování tedy Margaret Thatcherová vedla Velkou Británii opět do izolace.

4.3 Sociální politika

Agenda sociální politiky je vedle CAP jednou z nejkontroverznějších činností Evropského společenství a již od svého vzniku byla původcem celé řady konfliktů. Z důvodu její provázanosti s volným pohybem pracovních sil je také součástí projektu jednotného trhu, nicméně byla vždy pod kontrolou členských států disponujících právem veta. Náročnost vytváření společné sociální politiky je dána především odlišnými přístupy členských států. Již od počátku se střetávají tzv. maximalistický a minimalistický přístup. Do skupiny maximalistů můžeme zařadit Německo, Francii a Evropskou komisi, jejichž cílem je co možná nejužší harmonizace sociálních politik na evropské úrovni. Minimalistická Velká Británie se přiklání ke sladění pouze u otázek bezpečnosti, kvalifikace a hygienických pravidel; jinak by v tomto směru měly být vlády členských zemí naprosto nezávislé.¹¹¹

Skutečné počátky evropské sociální politiky najdeme ve Smlouvě o EHS, která se zmiňuje o podpoře životních a pracovních podmínek, odsuzuje diskriminaci v závislosti na pohlaví nebo národnosti, potřebě zajistit bezpečnost a hygienu na pracovištích a nezbytnou spolupráci mezi pracovními úřady v jednotlivých zemích. Po Lucemburském kompromisu se však tato agenda stala tématem sporů mezi jednotlivými členy.¹¹² Právě z tohoto důvodu se Jednotný evropský akt v sociální oblasti omezuje pouze na obecný závazek členských zemí věnovat pozornost „*oblasti pracovního prostředí, zdraví a bezpečnosti pracujících*“, přičemž by mělo docházet k postupnému „*sladování podmínek v této oblasti*“.¹¹³ Problém zde spočíval v tom, že po přijetí JEA se mělo o záležitostech jednotného trhu v Radě EU rozhodovat kvalifikovanou většinou, což pro Británii bylo naprosto nepřijatelné. Margaret Thatcherová se po celou dobu stavěla proti posilování sociální dimenze na úrovni Společenství, aktivita Komise až příliš povzbuzené novými pravomocemi nebyla z jejího pohledu součástí společného trhu.

---

¹¹¹ FIALA, P. – PITROVÁ, M.: c. d., s. 460.

¹¹² Tamtéž, s. 465.

¹¹³ *Jednotný evropský akt*. In: MFČR, http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/evropska_unie_27432.html (25. 6. 2009)

V návaznosti na summit v Hannoveru představila v září roku 1988 Delorsova Komise další dokument týkající se sociální agendy nazvaný *Sociální dimenze vnitřního trhu*. Tento plán opět obsahoval opatření k odstranění diskriminace a ke zlepšení volného pohybu pracovních sil, programy na podporu zaměstnanosti, činnosti ke zlepšení pracovních podmínek a bezpečnosti a mimo jiné také návrh na vytvoření celoevropských smluvních pracovních podmínek (jakési kolektivní smlouvy).¹¹⁴ Přestože britský kongres odborových svazů byl Delorsovým návrhem nadšen, to samé se již nedá říct o britské premiérce, která snahy předsedy Komise označila za „eurosociální“ a na konferenci Konzervativní strany k tomu dodala: „*Nepracovali jsme ty dlouhé roky na osvobození Británie od socialismu proto, abychom se dívali, jak se zadními dveřmi plazí zpět v podobě centralismu a byrokracie z Bruselu.*“¹¹⁵ Nebylo proto žádným překvapením, že na summitu ve Štrasburku v prosinci roku 1989 byla jedinou členskou zemí, která nepodepsala Evropskou chartu základních sociálních práv zaměstnanců (neboli Sociální chartu).

>> Snažila se o kompromisy, ale měla pevné zásady, navíc byl sociální systém v Británii na vysoké úrovni, nechtěla žádný evropský; dostávala se do izolace

---

¹¹⁴ GEORGE, S.: *Great Britain and European Community*, s. 50.

¹¹⁵ *Margaret Thatcher's Speech to Conservative Party Conference*. In: Margaret Thatcher Foundation, <http://www.margarethatcher.org/speeches/displaydocument.asp?docid=107352> (29. 5. 2009)

5 HOSPODÁŘSKÁ A MĚNOVÁ UNIE (EMU)

Poté, co se podařilo úspěšně dokončit ratifikaci Jednotného evropského aktu, vynořila se před Margaret Thatcherovou další noční můra, jež ji současně s problémy v domácí politice nakonec stála vedoucí pozici ve straně i její premiérský post. Jacques Delors měl dva sny: Evropu bez hranic a měnovou unii.¹¹⁶ Zatímco první z nich měl po přijetí JEA velkou šanci na úspěch, hospodářská a měnová unie byla v nedohlednu. Tento projekt však nebyl na půdě ES žádnou novinkou. První návrhy na měnovou spolupráci se objevily již po Haagském summitu v roce 1969 a o rok starší Wernerova zpráva navrhovala přesný harmonogram, podle kterého mělo být dosaženo společné měny už v roce 1980. Komplikace způsobené ropnou krizí a kolísáním kurzů evropských měn způsobily, že se dodržení plánu stalo nereálným.¹¹⁷

Ve druhé polovině 70. let především díky iniciativě předsedy Komise Roye Jenkinse a posléze i nadšení německého kancléře Schmidta a francouzského prezidenta Giscarda byl projekt evropské měnové spolupráce znovu obnoven, a to ve formě nového směnného systému mezi zeměmi Společenství, který měl pomoci stabilizovat evropské měnové kurzy, přimět členy k větší odpovědnosti za vývoj jejich měnové politiky a podpořit tak vytvoření společného trhu.¹¹⁸ Evropský měnový systém (EMS), který začal oficiálně fungovat od března roku 1979, se skládal ze dvou základních složek: první složkou byl Evropský mechanismus směnných kurzů (ERM) založený na fixních, ale přizpůsobitelných směnných kurzech; a druhou důležitou součástí byla tzv. ECU. ECU byla účetní jednotkou Společenství, jakýmsi měnovým košíkem složeným z pevně stanovených podílů zainteresovaných měn.¹¹⁹

ERM byl podle Evropské komise cestou k Evropské hospodářské a měnové unii. Ta předpokládala přijetí jednotné evropské měny, jedné centrální banky a jedné soustavy úrokových sazeb. Pro Velkou Británii (hlavně pro její premiérku) ztráta práva vydávat měnu spíše znamenala „*konec ekonomické nezávislosti země a tím menší význam její parlamentní demokracie.*“¹²⁰ Pro Margaret Thatcherovou byla britská libra symbolem suverenity národa tudíž nebyla ochotná se jí jen tak vzdát.

---

¹¹⁶ THATCHEROVÁ, M.: *Roky na Downing Street*, s. 376.

¹¹⁷ FIALA, P. – PITROVÁ, M.: c. d., s. 500.

¹¹⁸ DINAN, D.: c. d., s. 105.

¹¹⁹ FIALA, P. – PITROVÁ, M.: c. d., s. 505.

¹²⁰ FAJMON, H.: c. d., s. 473.

5.1 Velká Británie a EMU před nástupem Jacquese Delorse

Velká Británie byla vždy zastáncem konceptu volného trhu, do něhož zajisté patří i konkurence evropských měn, na nástroje regulace jejich směnných kurzů (především ERM) se proto dívala odmítavě. Britská libra se také velice lišila od ostatních evropských měn. Především byla ropnou měnou, takže kurz libry byl závislý na světové ceně ropy a měl tendenci k větším výkyvům, což znamená, že udržet stabilní kurz bylo obtížnější než u ostatních evropských měn. Charakter britského hospodářského cyklu navíc sledoval spíše cyklus USA než ten kontinentální.¹²¹ Přesto se vláda Teda Heathe v květnu 1972 rozhodla do systému evropských měn (předchůdce ERM) vstoupit – podle očekávání z něj musela po krátkých dvou měsících kvůli přílišným změnám kurzu vystoupit.¹²² Od té doby se k tomuto mechanismu stavěly britské vlády negativně. Pouze James Callaghan ke konci svého období v prosinci 1978 souhlasil s umístěním libry do měnového košíku, ze kterého byla později odvozena hodnota evropské měnové jednotky ECU.¹²³ Členové ES považovali tento krok za příslib brzkého vstupu Velké Británie do ERM a její následnou účast v EMU. Premiér nicméně neměl nic podobného v úmyslu.

Ani po vítězství Margaret Thatcherové se britská linie směrem k ERM a EMU nezměnila. Svou předvolební rétorikou a kritikou Callaghanova přístupu k EMS však nová ministerská předsedkyně budila dojem političky, která má k ES sice stále rezervovaný, ale pozitivnější přístup než předchozí kabinet.¹²⁴ Po nástupu do úřadu převzala Thatcherová Británii v ekonomicky velmi špatném stavu – hospodářský růst byl velmi pomalý, inflace a nezaměstnanost naopak vysoké, úrokové sazby nestabilní. Prvořadým úkolem tedy bylo vypořádat se s inflací a dát do pořádku veřejné finance – teprve poté mohla být řeč o ERM.¹²⁵ Přestože ostatní členské státy na Británii tlačily, aby se vstupem neotálela, reakcí Británie bylo nejednoznačné prohlášení ministra zahraničí Geoffreyho Howa, který Společenství sdělil, že Británie vstoupí do ERM, „až k tomu budou vhodné podmínky“. Této linie se konzervativci

---

¹²¹ THATCHEROVÁ, M.: *Umění vládnout – Strategie a svět v pohybu*, s. 330.

¹²² FIALA, P. – PITROVÁ, M.: c. d., s. 529.

¹²³ YOUNG, J. W.: c. d., s. 134.

¹²⁴ Tamtéž, s. 134-136.

¹²⁵ FAJMON, H.: c. d., s. 474.

drželi až do roku 1990. Young v této souvislosti uvádí, že Británie chtěla především udržet svou monetaristickou hospodářskou politiku daleko od kontinentální Evropy.¹²⁶

Rok 1979 však nebyl charakteristický nastartováním integrace směrem k hospodářské a měnové unii, ale tzv. „rozpočtovou válkou“, která započala jen krátce po britských volbách a zaměstnala Společenství na dalších pět let.

5.2 Delorova Komise

V letech 1984 až 1987 Velká Británie dokázala Společenství, že je schopná kompromisních řešení. Přijetím Delorova však byla tato ochota britské premiérky u konce. Fakt, že podpořila JEA, do něhož se na poslední chvíli podařilo včlenit kapitolu o Hospodářské a měnové unii, v žádném případě neznamená, že by nějakým způsobem změnila svůj postoj vůči této formě spolupráce. Zdá se však, že i pouhá zmínka o EMU v dokumentu dokázala členské státy v čele s Německem a Francií povzbudit natolik, že začaly vážně uvažovat nad realizací tohoto již téměř dvacet let starého projektu.

Jak již bylo zmíněno, Delors velmi toužil po vybudování měnové unie, jejíž součástí by byla centrální banka a samozřejmě i společná měna. Po Jednotném evropském aktu byla pro mnoho členských států jednotná měna logickým vyústěním společného trhu.¹²⁷ Pro Británii to však znamenalo další ohrožení suverenity. Nicméně se zde opět vynořil stín nebezpečné flexibilní integrace, který teď na rozhodnutí britské premiérky působil více než kdy dříve. Členské státy Společenství byly po tolika letech promrhaných debatami o výši britského příspěvku do rozpočtu rozhodnuty pokračovat v další integraci i v případě neúčasti Velké Británie, což pro Margaret Thatcherovou nepřipadalo v úvahu.

„Železná lady“ v této době začala silně pociťovat tlaky nejen ze strany zemí ES, ale i zevnitř svého vlastního kabinetu. S ministerstvem zahraničí se kvůli své evropské politice dostávala do sporů po celou dobu premiérství, v roce 1987 si však i ministr financí Nigel Lawson uvědomil, že začíná být nemožné se evropské integraci

---

¹²⁶ YOUNG, J. W.: c. d., s. 137. Monetaristická hospodářská politika prosazuje svobodný trh bez vládních intervencí, měnovou disciplínu, zdravé státní finance, obhajobu tržních principů; prioritní je boj proti inflaci. Viz FAJMON, H.: c. d., s. 45.

¹²⁷ GEORGE, S.: *Great Britain and European Community*, s. 50.

donekonečna vyhýbat.¹²⁸ Byl přesvědčen, že vstup do ERM pomůže snížit inflaci, proto se bez vědomí ministerské předsedkyně rozhodl pro tzv. „stínování německé marky“. Účelem této neformální verze vstupu do ERM byla manipulace s úrokovými sazbami podle měnového kurzu tak, aby se libra držela přibližně na trojnásobku hodnoty německé marky – v případě vstupu do ERM by byl kurz tři marky za libru. Nejen že tato politika vedla k naprosté ztrátě důvěry Thatcherové vůči Lawsonovi, ale navíc způsobila vzrůst inflace.¹²⁹ Prioritou britské premiérky v době konání summitu v Hannoveru bylo tedy zastavení růstu inflace a ne stabilizace měnového kurzu.

Na červnovém hannoverském summitu roku 1988 bylo odsouhlaseno vytvoření speciální skupiny složené z guvernérů centrálních bank a dalších odborníků pod vedením Jacquese Delorse, tzv. Delorovy skupiny, jež měla za úkol vypracovat analýzu a konkrétní plán kroků umožňujících zřízení EMU.¹³⁰ Margaret Thatcherová s vytvořením skupiny souhlasila, jelikož doufala, že zpráva prokáže nemožnost uvedení EMU do pohybu a také potvrdí její stanovisko, že měnová unie není podmínkou jednotného trhu.¹³¹ Považovala EMU za projekt v podstatě politický, protože právo vydávat měnu je atributem svrchovanosti, a pokud státy povolí přesun moci a práv na nadnárodní úroveň, nebudou již moci utrácet, zdaňovat nebo si půjčovat, jak samy uznají za vhodné. Říká, že „*bez práva vydávat a kontrolovat vlastní měnu o státu nelze říci, že rozhoduje o své hospodářské politice.*“¹³² Tvrdila také, že stávající integrace je dostatečná a posunem do dalších oblastí je porušována suverenita členských států. Podporovala pouze omezenou ekonomickou dimenzi jednotného trhu, striktně mezivládní rozměr spolupráce¹³³ – ze všech sil se snažila bránit britskou národní suverenitu, přestože je diskutabilní, do jaké míry je možné ji při tolika již přijatých direktivách a směrnicích Evropské komise vůbec udržet. Jejím největším problémem byl nedostatek spojenců – většinou byla ve svých názorech osamocena. Částečnou podporu se jí podařilo najít pouze v Dánsku a Nizozemí.¹³⁴ V Hannoveru představitelům členských států zdůrazňovala, že po

---

¹²⁸ YOUNG, J. W.: c. d., s. 155.

¹²⁹ FAJMON, H.: c. d., s. 478.

¹³⁰ FIALA, P. – PITROVÁ, M.: c. d., s. 123.

¹³¹ *TV Interview with Margaret Thatcher for ITN (Hannover European Council)*. In: Margaret Thatcher Foundation, <http://www.margaretthatcher.org/speeches/displaydocument.asp?docid=107278> (29. 5. 2009)

¹³² THATCHEROVÁ, M.: *Umění vládnout*, s. 304.

¹³³ FIALA, P. – PITROVÁ, M.: c. d., s. 123.

¹³⁴ FAJMON, H.: c. d., s. 507.

centrální bance bude následovat centrální vláda. „A to snad nechcete“, dodala.¹³⁵ Federalistické křídlo ES však bylo mnohem silnější, navíc za sebou mělo obrovskou vlnu lidové podpory. Velká Británie se opět dostávala do izolace.

Delorsova skupina dokončila svou zprávu (tzv. Delorsova zpráva) v dubnu 1989 a předložila ji na summitu Evropské rady v Madridu 26. a 27. června 1989, tedy v době, kdy se členské země Společenství rozcházely v otázkách, zda by mělo skutečně dojít k nahrazení národních měn společnou evropskou měnou a k vytvoření centrální banky, jak navrhoval německý kancléř Kohl.¹³⁶ Delorsova zpráva se týkala především tří fází budování hospodářské a měnové unie, na jejímž konci stála společná měna a Evropský systém centrálních bank (ESCB).¹³⁷ Pro Margaret Thatcherovou, která si po hannoverském summitu byla jistá, že guvernéri v Delorsově skupině o zbytečnosti společné měny a centrální banky smýšlení jako ona, byl tento výsledek přímo šokující. Ještě více ji vyvedl z míry fakt, že je EMU navržena jako jeden proces – vstupem do první fáze se stát zavazuje k absolvování všech tří.¹³⁸ První etapa, se kterou britská premiérka souhlasila, se týkala koordinace národních hospodářských a měnových politik na dobrovolné bázi a měla být zahájena nejpozději v červenci dalšího roku. Druhá fáze v Delorsově zprávě příliš rozpracovaná není, ale Niels Thygesen ji označuje za přechodné období před uzamčením směnných kurzů. Třetím stupněm je pak samotné přijetí jednotné měny a počátek fungování ESCB.¹³⁹ Pro Velkou Británii samozřejmě bylo přijetí druhé a třetí fáze nepřijatelné, zpráva nicméně obsahovala dodatek, který garantoval členům, kteří se do dalších etap plně nezapojí, pouze omezený vliv.¹⁴⁰ Margaret Thatcherová v této chvíli pochopila, že integraci opravdu nelze zastavit, její jedinou šancí bylo snažit se přechod do dalších fází EMU alespoň pozdržet.

Na madridský summit si britská premiérka připravila pro členské státy ještě jedno překvapení. Pod výhrůžkou odstoupení ze svých funkcí byla ministrem financí Lawsonem a ministrem zahraničí Howem přinucena oznámit podmínky, za kterých Británie vstoupí do ERM.¹⁴¹ Premiérka si nemohla dovolit přijít o dva nejdůležitější

---

¹³⁵ GEORGE, S.: *Great Britain and European Community*, s. 50.

¹³⁶ FIALA, P. – PITROVÁ, M.: c. d., s. 510.

¹³⁷ GEORGE, S.: *Great Britain and European Community*, s. 50.

¹³⁸ FAJMON, H.: c. d., s. 483.

¹³⁹ THYGESSEN, Niels: *The Delors Report and European EMU*. In: *International Affairs*, 65, 1989, č. č, s. 643-644.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 645.

¹⁴¹ YOUNG, J. W.: c. d., s. 157.

ministry najednou, navíc klesala její popularita jak v kabinetu, tak i v Konzervativní straně. Na prosincový summit do Štrasburku ji již ale doprovázel John Major jako ministr financí a Douglas Hurd jako ministr zahraničí.¹⁴² Strach z možnosti, že by Británie mohla být odstavena na vedlejší kolej, pokud nepřijme další integrační kroky Společenství, přiměl britskou vládu ke kompromisnímu jednání. Přestože Margaret Thatcherová razantně odmítala svolání mezivládní konference o EMU na konec roku 1990, ministr zahraničí Hurd všem přítomným ve Štrasburku zdůraznil, že i přes odlišné vidění politiky Velká Británie je právoplatným členem Společenství a jako taková se chce a bude podílet na debatě o budoucím směřování ES – tímto potvrdil britskou účast na mezivládní konferenci, přestože Thatcherová byla jediná, kdo hlasoval proti jejímu konání.¹⁴³ Toto prohlášení bylo v souladu s novou smířlivější koncepcí vztahů Británie směrem k ES.

Nový ministr financí John Major nesouhlasil s názorem, že je Velká Británie připravená na vstup do EMU, zároveň bylo potřeba zajistit, aby nezůstala izolována. Ještě před plánovanou mezivládní konferencí se tedy pokusil ovlivnit směřování EMU svým návrhem na vytvoření tzv. „pevné ECU“, která by byla v oběhu současně se stávajícími měnami – země by v tomto systému mohly vstupovat do etap vlastním tempem.¹⁴⁴ Společenství ale na Majorův návrh pohlíželo spíše skepticky a koncept byl zamítnut.¹⁴⁵ Nezbyvalo tedy nic jiného, než vstoupit do ERM – jinak by Británie ztratila možnost ovlivnit jednání mezivládní konference o měnové unii. Margaret Thatcherová byla stále osobně přesvědčena, že ERM není krok správným směrem, vzhledem k její pozici ve straně však byla nucena ustoupit ze svých pozic a Británie vstoupila do ERM v říjnu 1990.¹⁴⁶ Na říjnovém summitu v Římě se Thatcherová naposled v čele izolované Británie rozloučila s Evropským společenstvím již tradičně kritikou. Francouzský prezident a německý kancléř společně prosadili stanovení přesného data vstupu do druhé fáze EMU, jejíž součástí již je centrální měnová instituce. Premiérka obratem označila leadery členských států za snílky a dokonce prohlásila, že ani Majorova „pevná ECU“ by se neměla stát evropskou měnou.¹⁴⁷ Tím si proti sobě popudila nejen evropské státníky, ale i svou vlastní stranu a vládu.

---

¹⁴² FAJMON, H.: c. d., s. 246.

¹⁴³ GEORGE, S.: *An Awkward Partner*, s. 218.

¹⁴⁴ FAJMON, H.: c. d., s. s. 492

¹⁴⁵ YOUNG, J. W.: c. d., s. 159

¹⁴⁶ FAJMON, H.: c. d., s. 250.

¹⁴⁷ YOUNG, J. W.: c. d., s. 160.

6 SPOLUPRÁCE V OBLASTI ZAHRANIČNÍ POLITIKY A OBRANY

Přestože oficiálně k zahájení zahraničně-politické spolupráce došlo až na počátku 70. let, první iniciativy v tomto směru se na popud stoupenců federalismu objevily již krátce po vzniku ESUO. V roce 1953 přišel Spaakův výbor s projektem Evropské politické spolupráce (EPS), který byl navázán na Evropské obranné společenství (EOS), což byl návrh na vytvoření evropské armády s jednotným velícím centrem. Francouzský parlament však odmítl plán bezpečnostní organizace ratifikovat, tudíž nebyla zrealizována ani EPS. Debata o koordinaci zahraničních politik byla v reakci na události ve Východním bloku znovu zahájena až na summitu v Haagu v roce 1969. Na poli obranné spolupráce k žádným výrazným změnám nedošlo. Po krachu EOS byla Západní unie rozšířena o Německo a Itálii a dostala název Západoevropské unie (ZEU). Jelikož byly bezmála všechny země ZEU současně členskými státy NATO, brzy se soustředily na silnější severoatlantickou organizaci a převedly pod ni svůj vojenský potenciál.¹⁴⁸

Dne 27. října 1970 byla v Lucemburku přijata tzv. Davignonova zpráva, čímž došlo k zahájení zahraničně-politické spolupráce členských států Evropského společenství se staronovým označením Evropská politická spolupráce. Ta byla budována v čistě mezivládním rozměru a současně se vyhýbala kontroverzním otázkám bezpečnosti a obrany. Podstatou EPS byly pravidelné schůzky ministrů zahraničních věcí.¹⁴⁹ Ti se nicméně mohli vyjadřovat pouze k nekonfliktním a obecným bodům, jelikož jako čistě mezivládní iniciativa byla EPS podmíněna jednohlasností. V průběhu 70. let vzrostla potřeba, aby bylo Společenství schopno v případě mezinárodních konfliktů nebo vyjednávání působit jednotně a koordinovaně. Politický význam EPS postupně stoupal, významného posílení se dočkala v Londýnské zprávě z roku 1981 a především v Jednotném evropském aktu, kdy byly „*aktivitách členských států prováděné pod hlavičkou EPS poprvé propojeny s agendou Společenství.*“¹⁵⁰

---

¹⁴⁸ FIALA, P. – PITROVÁ, M.: c. d., s. 58-59.

¹⁴⁹ *European political cooperation*. In: European Navigator, <http://www.ena.lu> (14. 6. 2009)

¹⁵⁰ FIALA, P. – PITROVÁ, M.: c. d., s. 544.

V době, kdy byla Margaret Thatcherová ještě leaderem opozice, vyjadřovala se o Evropském společenství pouze jako o prostředku posílení Západní Evropy proti komunistické hrozbě. Hlavními body její evropské politiky bylo především zintenzivnění zahraničně-politické a obranné spolupráce v rámci ES. EPS byla pro Británii důležitá, neboť mnoho aktivit, na kterých se ES podílelo, mělo mezinárodní dosah. Evropa musí být jednotná, aby posílila stabilitu Západu.¹⁵¹

Postavení Británie v EPS však nebylo jednoduché, což bylo dáno především zvláštními vztahy se Spojenými státy ještě posílenými po zvolení Ronalda Reagana v roce 1981. Ne vždy se totiž americká strategie shodovala s tou evropskou, což v některých chvílích stavělo Margaret Thatcherovou a Velkou Británii do prekérních situací (například útok na Grenadu nebo ekonomické sankce proti SSSR kvůli sovětsko-evropskému plynovodu). Dokázala však využít svého postavení a v některých případech úspěšně působila v roli prostředníka mezi USA a ES. Reaganova kontroverzní antikomunistická politika měla nicméně na EPS i pozitivní vliv – v zahraničně-politických otázkách si členské země ES byly mnohem blíže.¹⁵²

Přestože se dá říci, že na rozdíl od vnitropolitické dimenze ES uplatňovala Velká Británie a Margaret Thatcherová v zahraničně-politické oblasti velmi pozitivní politiku, není možné tvrdit, že jí zde není co vytknout. Na summitu ve Štrasburku v roce 1989 se představitelé členských států shodně vyslovily pro podporu německého sjednocení – až na britskou ministerskou předsedkyni. Její odmítnutí bylo důkazem, že britský strach z velkého a silného Německa, které se opět bude snažit získat dominantní postavení v Evropě, stále trvá. Tato událost měla velký vliv na zhoršení britsko-německých vztahů, nakonec byla Margaret Thatcherová nucena uznat „svou jedinou porážku v zahraničních otázkách.“¹⁵³

---

¹⁵¹ JENKINS, Roy: *Britain and Europe: Ten Years of Community Membership*. International Affairs, 59, 1983, č. 2, s. 150.

¹⁵² GEORGE, S.: c. d., s. 140-141.

¹⁵³ Návrat starého soupeření.

ZÁVĚR

Již od konce druhé světové války se Velká Británie podílela na podpoře evropských integračních aktivit. Jako země, která více než co jiného preferovala striktně mezivládní formu spolupráce a volné obchodní svazky se zámořskými zeměmi, však nebyla ochotná se aktivně účastnit takových konceptů spolupráce, které v sobě obsahovaly nadnárodní element. Již od počátku se střetávaly dvě skupiny zastánců evropské spolupráce – propagátoři nadnárodní formy a mezivládní formy. Británie tedy neměla potřebu se takovýchto plánů účastnit. Kvůli přetrvávající ekonomické krizi a ztráty postavení světové velmoci na konci 50. let se však rozhodla požádat o členství v ES. Těmi největšími lákadly pro ni byl zejména obrovský potenciál zamýšleného volného trhu a s tím související vzrůst zahraničních investic a nakonec i stabilizace její ekonomické situace.

Jako ostrovní stát se silnými vazbami na Spojené státy americké a země Commonwealthu a navíc vyspělým a efektivním zemědělským sektorem však nebyla pro francouzského prezidenta de Gaulla tím vhodným kandidátem na členství. Proto si Británie musela počkat až na novou hlavu francouzského státu, aby byla její žádost schválena. Členem Společenství byla Británie od 1. ledna 1973 a již od té doby cítila, že ekonomického boomu se jen tak nedočká. Tím hlavním důvodem byla kromě dvou ropných krizí a poklesu hospodářského růstu i koncepce Společné zemědělské politiky Společenství a s ní spojené vybírání příspěvku států do společného rozpočtu. Přestože bylo Británii poskytnuto desetileté přechodné období, reforma CAP se nekonala a příspěvky ekonomicky vyčerpané země se stále navyšovaly. Oba labourističtí předsedové vlády, Wilson i Callaghan se sice pokoušeli problém řešit, ale bez většího úspěchu. Británie nebyla od roku 1973 žádným příliš aktivním členem a přestože se Callaghan ve svém funkčním období snažil přesvědčit Společenství o opaku, nebyl úspěšný.

Když v roce 1979 nastoupila do úřadu premiéra první žena, leader Konzervativní strany Margaret Thatcherová, byla zde velká šance, že by jako propagátorka volného trhu mohla zahájit iniciativy k jeho konečnému dokončení a tak konečně přinést Británii ze Společenství i nějaké výhody. Ona však byla zaníceným zastáncem vládních škrtů, což byl i jeden z hlavních bodů jejího předvolebního programu, takže vyřešení nespravedlivě vysokých příspěvků Británie do evropského

rozpočtu bylo tím prvním, čeho chtěla na evropské politické scéně dosáhnout. Svým agresivním způsobem vyjednávání a neochotou přijmout jakýkoliv návrh, který nebude přesně podle jejích představ, se jí „podařilo“ na pět let Společenství zcela zablokovat. Společenství bylo kvůli rostoucím nákladům na CAP na pokraji bankrotu, ale Thatcherová odmítala přistoupit na zvýšení příjmové části rozpočtu do té doby, než bude permanentně vyřešena otázka britských příspěvků. Po nekonečných jednáních, kdy si britská premiérka neústupně stála za svým, poučovala ostatní hlavy států a nebyla ochotná se dohodnout, začali členové přemýšlet, zda by nebylo nejlepší, kdyby vznikla jakási zvláštní skupina členů, kteří by se nepodíleli na všech aktivitách Společenství – jakýsi model vícerychlostní Evropy. Margaret Thatcherová však tento návrh považovala za absurdní, Británie přece byla právoplatným členem Společenství. Zajímavým aspektem zde je, že pouze rok poté, co návrh padnul, ohlásila britská reprezentace delegátům, že Velká Británie chce začít novou éru spolupráce v rámci Společenství a že se této nové integrační vlny hodlá aktivně podílet. Dokonce na summitu ve Fontainebleau představila svůj vlastní návrh na budoucnost Evropy, který pojednával především o nutnosti dokončení společného trhu a posílení zahraničně-politické spolupráce mezi členy. Na stejném summitu také padl konečný návrh na řešení rozpočtového problému. Británie však přijala částku, která jí byla nabízena již dříve a navíc souhlasila s navýšením odváděné částky z DPH jednotlivých členských států na 1,4 %. Mnoho autorů označuje tento summit za předěl vztahů mezi Velkou Británií a Evropským společenstvím.

Pozitivní přístup však Margaret Thatcherové dlouho nevydržel. Situace se změnila po nástupu nového předsedy Evropské komise Jacquese Delorse, který byl socialistou a zapřísáhlým stoupencem nadnárodního modelu integrace. Jeho hlavním cílem bylo přetvořit jednotný trh v nejvyšší formu ekonomické spolupráce, a tou byla hospodářská a měnová unie – Margaret Thatcherová, pro níž bylo právo státu vydávat a kontrolovat vlastní měnu výsostným znakem suverenity o takovém návrhu nechtěla ani slyšet. Přesto byla nucena souhlasit se začleněním pasáže o budoucí HMU do smlouvy o jednotném trhu, tzv. Jednotného evropského aktu. Byla to tedy Británie, jež se velkou měrou zasloužila o dokončení společného trhu a pohybu čtyř svobod. Stále zde také byly německé a francouzské návrhy na vytvoření flexibilní formy integrace, a jelikož jednotný a volný trh byl pro Margaret Thatcherovou tím nejdůležitějším cílem Společenství, JEA z obavy před tím, že by mohla být Británie ze společného trhu vyloučena, bez problémů podpořila. V souvislosti s velkou

podporou HMU mezi státy Společenství a strašákem vícerychlostní Evropy, který nad Británií stále visel, pokud by se rozhodla přejít zpátky k negativistické politice, si uvědomila, že tempo evropské integrace již nelze zastavit. Jedinou možností, která jí tedy zbývala, bylo snažit se přechod k nechtěnému stupni integrace pozdržet, jak to jen lze. Jacques Delors měl také za cíl zlepšit sociální situaci a práva zaměstnanců ve Společenství. Britský sociální systém byl však na takové úrovni, že Margaret Thatcherová tzv. Sociální chartu nepodepsala. Dalším důvodem pro její odmítnutí byl fakt, že takovýto koncept označovala za „eurosocialistický“, jelikož byl vypracován socialistickou Komisí a přijat státy, ve kterých jsou socialisté u moci. Tímto projevem si velice znepráčetila své partnery. Nesmíme však Margaret Thatcherové upřít její snahu o stanovení limitů na výdaje na Společnou zemědělskou politiku. Byly k tomu zapotřebí více než dva summity Evropské rady, ale právě díky jejím obstrukcím došlo k poměrně rozsáhlému snížení finančních prostředků Společenství na zemědělskou politiku.

Margaret Thatcherová byla silná žena, žena, který si stála za svým a byla přesvědčená o své pravdě. Nejsm si však zcela jistá, zda na počátku britského rozpočtového problému věděla, do čeho se pouští a především, jakým stylem se vyjednávala na mezinárodní úrovni. Neustále představitele členských států poučovala, nechala je dokonce jednou vzhůru pozdě do noci, dokud nebylo přijato komuniké tak, jak si jej představovala. Proto byli všichni překvapeni, když přijala dohodu z Fontainebleau. Je však velice nepravděpodobné, že by najednou změnila všechny své zásady. Vždyť tolik protestovala proti vložení britské libry do systému Evropského směnného mechanismu, proti druhé i třetí fázi HMU a nepodepsala ani Sociální chartu. Situace se pro ni však postupně zhoršovala – a to nejen na evropské úrovni, kde byla Británie kvůli již zmíněnému odmítnutí HMU a neúčasti na sociální politice Společenství v dost hluboké izolaci, ale i na domácí půdě se jí kvůli její neústupnosti a zavádění nepopulárních reforem bortila pevná půda pod nohama.

V souvislosti s mými hypotézami zmíněnými v úvodu lze konstatovat, že první z nich byla jednoznačně potvrzena. Margaret Thatcherová sice souhlasila s podepsáním dohody ve Fontainebleau a v návaznosti na možnost dokončení jednotného trhu i s kompromisy v Jednotném evropském aktu, její pozitivní politika jí však vydržela jen pár let, dokud Jacques Delors nepředstavil své plány „federalistické a socialistické“ Evropy, jak ji nazývala sama premiérka. Neustálé odsouvání vstupu libry do ERM (kdy ji nakonec musel donutit její vlastní ministr financí), zdržování

přechodů do dalších fází měnové unie a jednoznačné odmítnutí Sociální charty naznačuje, že ji opravdu nešlo o celkové prohloubení evropské integrace. Dávala si však pozor, aby nevzbudila dojem negativní politiky. Její obava, že by mohla být Velká Británie v jednotném trhu odsunuta až na druhou kolej a skončila by jako v 50. letech, když odmítla vstup do ES, byla silnější. Má druhá hypotéza, která zněla, že agresivní vyjednávací taktika britské premiérky zhoršila vztahy s Evropským společenstvím, byla naplněna pouze z části. Je pravdou, že při řešení britského rozpočtového problému si znepřátelila většinu členských států, i přijetí Delorsova balíku zdržovaly právě její obstrukce. Na druhou stranu byly její námitky v obou směrech oprávněné – problémy příjmové části rozpočtu byly zřejmé všem státům, dokonce jich na jeho nespravedlivost několik z nich doplácelo, byla to však až Margaret Thatcherová, kdo se nebál promluvit a otevřeně o problému hovořit. Stejná situace nastala i v případě Delorsova balíku, kdy nebyla ochotna souhlasit s navýšením strukturálních fondů dokud nebudou stanoveny limity pro CAP. Limity stanoveny byly, výdaje na strukturální fondy byly také navýšeny. Shrnula bych to větou „účel světí prostředky“. Margaret Thatcherová velkou měrou ovlivnila vývoj a směřování Evropského společenství. Velká Británie získala zpět své peníze z rozpočtu, Británie nepřistoupila na třetí fázi HMU a dodnes nepodepsala Sociální chartu. Zde je důkaz, že její úloha nebyla zbytečná.

PRAMENY A LITERATURA

PRAMENY

Jednotný evropský akt. In: MFČR

http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/evropska_unie_27432.html (25. 6. 2009)

Margaret Thatcher's Speech to Conservative Party Conference. In: Margaret Thatcher Foundation,

<http://www.margaretthatcher.org/speeches/displaydocument.asp?docid=107352> (29. 5. 2009)

Organisation for European Economic Co-operation. In: OECD, <http://www.oecd.org> (14. 6. 2009)

Projev W. Churchilla, 1946. In: Informační kancelář Rady Evropy,

http://www.radaevropy.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=18&Itemid=29 (7. 6. 2009)

TV Interview with Margaret Thatcher for ITN (Hannover European Council). In: Margaret Thatcher Foundation,

<http://www.margaretthatcher.org/speeches/displaydocument.asp?docid=107278> (29. 5. 2009)

LITERATURA

ANDERSON, Bruce: *Riding roughshod over Continental hypocrisy.* Daily Telegraph, 21. 9. 1988.

ANDERSON, Bruce: *Untimely offensive.* Daily Telegraph, 21. 9. 1988.

BACHE, Ian – GEORGE, Stephen.: *Politics in the European Union.* Oxford 2006.

BRAZIER, Rodney: *The Downfall of Margaret Thatcher*. *The Modern Law Review*, 54, 1991, č. 4, s. 471-491. (<http://www.jstor.com>)

CRAM, Laura: *Integration theory and the study of the European policy process*. In: RICHARDSON, Jeremy (Ed.): *Power and Policy-Making*. Routledge 1996.

DALTON, Russell J. – DUVAL, Robert: *The Political Environment and Foreign Policy Opinions: British Attitudes toward European Integration, 1972-1979*. *British Journal of Political Science*, 16, 1986, č. 1, s. 113-134. (<http://www.jstor.com>)

DINAN, Desmond: *Ever Closer Union?: An Introduction to the European Community*. Boulder, Lynne Rienner 1994, s. 39-154.

DRULÁK, Petr: *Teorie mezinárodních vztahů*. Praha 2003.

EBERLE, John – ROPER, John – WALLACE, William – WILLIAMS, Phil: *European Security Cooperation and British Interests*. *International Affairs*, 60, 1984, č. 4, s. 545-560. (<http://www.jstor.com>)

Entry of Faith. *Economic and Political Weekly*, 6, 1971, č. 33, s. 1755,1757. (<http://www.jstor.com>)

FIALA, Petr – PITROVÁ, Markéta: *Evropská unie*. Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury 2003. 743 s.

FAJMON, Hynek: *Margaret Thatcherová a její politika*. Brno, Barrister & Principal 1999. 392 s.

GEORGE, Stephen: *An Awkward Partner: Britain in the European Community*. Oxford, Oxford University Press 1994, s. 137-230.

GEORGE, Stephen: *Great Britain and the European Community*. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 531, 1994, s. 44-55. (<http://www.jstor.com>)

GILMOUR, Ian: *Dancing with Dogma: Britain under Thatcherism*. London, Simon & Schuster, s. 16-18, 225-237.

HEFFER, Simon: *Thatcher signals to stop EEC superstate*. Daily Telegraph, 21. 9. 1988.

(<http://www.margarethatcher.org/commentary/displaydocument.asp?docid=111429>)

HENNESSY, Peter: *The Last Retreat of Fame: Mrs Thatcher as History*. The Modern Law Review, 54, 1991, č. 4, s. 492-498. (<http://www.jstor.com>)

HEYWOOD, Andrew: *Political Theory: An Introduction*. London 2004.

HOWE, Geoffrey: *The Future of the European Community: Britain's Approach to the Negotiations*. International Affairs, 60, 1984, č. 2, s. 187-192. (<http://www.jstor.com>)

JENKINS, Roy: *Britain and Europe: Ten Years of Community Membership*. International Affairs, 59, 1983, č. 2, s. 147-153. (<http://www.jstor.com>)

LEONARD, Dick: *Britská nerozhodnost – od Macmillana k referendu*. In: BOND, Martyn – SMITH, Julie – WALLACE, William (eds.): *Význační Evropané*. Praha 1998s. 243-264.

PALMER, John: *Britain and the EEC: The Withdrawal Option*. International Affairs, 58, 1982, č. 4, s. 638-647. (<http://www.jstor.com>)

POLLACK, Mark. A.: *Theorizing EU Policy-Making*. In: WALLACE, Helen – WALLACE, William – POLLACK, Mark. A (Eds.): *Policy-Making in the European Union*. Oxford 2005

PRESTON, Christopher: *Enlargement and Integration in the European Union*. London, Routledge 1997, s. 23-45.

RASMUSSEN, Jorgen: „*What Kind of Vision is That?*“ *British Public Attitudes towards the European Community during the Thatcher Era*. *British Journal of Political Science*, 27, 1997, č. 1, s. 111-118. (<http://www.jstor.com>)

RUNGE, Carlisle Ford – VON WITZKE, Harald: *Institutional Change in the Common Agricultural Policy of the European Community*. *American Journal of Agricultural Economics*, 69, 1987, č. 2, s. 213-222. (<http://www.jstor.com>)

STEINNES, Kristian: *The European Challenge: Britain's EEC Application in 1961*. *Contemporary European History*, 7, 1998, č. 1, s. 61-79. (<http://www.jstor.com>)

SYCHRA, Zdeněk: *První rozšíření: VB, Irsko, Dánsko*. In: FIALA, Petr – PITROVÁ, Markéta: *Rozšiřování ES/EU*. Brno, Masarykova univerzita v Brně 2002, s. 26-38.

THATCHER, Margaret: *Margaret Thatcher on Shaping a New Global Community*. *Population and Development Review*, 16, 1990, č. 3, s. 604-605. (<http://www.jstor.com>)

THATCHEROVÁ, Margaret: *Roky na Downing Street*. Praha, Naše vojsko 1996. 632 s.

THATCHEROVÁ, Margaret: *Umění vládnout – Strategie a svět v pohybu*. Praha, Prostor 2003, s. 281-349.

THYGESEN, Niels: *The Delors Report and European Economic and Monetary Union*. *International Affairs*, 65, 1989, č. 4, s. 637-652. (<http://www.jstor.com>)

WAIŠOVÁ, Šárka: *Úvod do studie mezinárodních vztahů*. Plzeň 2005

WALLACE, Helen: *Relations between the European Union and the British Administration*. In: MÉNY, Yves – MULLER, Pierre – QUERMONNE, Jean-Louis: *Adjusting to Europe*. London, Routledge 1996, s. 61-72.

WALLACE, Helen: *The British Presidency of the European Community's Council of Ministers: The Opportunity to Persuade*. *International Affairs*, 62, 1986, č. 4, s. 583-599. (<http://www.jstor.com>)

WATSON, Alan: *Margaret Thatcherová a Helmut Kohl – návrat starého soupeření*. In: *Význační Evropané*. Praha, Evropský literární klub 1998, s. 383-412.

YOUNG, John W.: *Britain and European Unity, 1945-1999*. London 2002